

KUVA-YI MİLLİYE HAREKETİ VE DÜZENLİ ORDUYA GEÇİŞ SÜRECİ

I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve Türk milletine Anadolu'da hayat hakkı tanımayan Mondros Mütarekesi'nin uygulanması ile birlikte, milletimiz kayıtsız şartsız teslimiyete mahkûm edilmeye çalışılmıştı. Ordularımız terhis edilmiş, silahlar da İtilaf Devletleri tarafından toplanmaya başlanmıştı. İtilaf Devletleri'nin ve azınlıkların mütarekeden sonra Anadolu'da başlattıkları haksız işgaller karşısında Türk milleti ya direnecek ya da teslim olacaktı. Bunun için işgaller karşısında halk kendiliğinden harekete geçerek silahlı milis kuvvetlerini oluşturmaya başladı. İşte düşman **işgallerine engel olmak amacıyla kurulan bu savunma teşkilatlarına Kuva-yı Milliye (Millî Kuvvetler) adı verildi.**

ASKERİ MÜCADELE VE OLUŞTURULAN CEPHELER

Güney Cephesi'ndeki Çarpışmalar İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılmasıyla ilgili olarak daha önce kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmalara, Mondros Mütarekesi'nden sonra işlerlik kazandırma fırsatı bulmuşlardır. Bir müddet sonra da İngiltere ve Fransa, Orta Doğu'yu nasıl paylaşacakları konusunda 15 Eylül 1919'da "Suriye İtilafnamesi" adıyla bir antlaşma yaparak, Orta Doğu'yu manda sistemi içerisinde kendi aralarında yeniden paylaştılar. Buna göre Irak ve Filistin İngiliz mandasına, Suriye ve Lübnan da Fransız mandasına bırakıldı. Ayrıca İngilizler Antep, Urfa, Maraş ve Kilis'i Fransızlara devrettiler. Bu el değiştirme antlaşması Türk halkının tepkisine sebep oldu.

Zira İngilizlerin aksine Fransızlar bölgede yaşayan Ermenilerle işbirliği yaparak savunmasız Türk halkını Ermenilerin insafına terk ettiler. Bu durum bölgede millî güçlerin harekete geçmesine ve düşmanlara karşı silahlı mücadeleye başlanmasına sebep oldu. Adana Savunması Fransız ve Ermenilerin haince tutumları, yöre halkının büyük bir dayanışma içerisinde fiili direnişe geçmesine sebep olmuştur. 19 Aralık 1919'da Dört Yol civarında Fransız askerleriyle silahlı çatışmaya giren halk, onları geri püskürtmeyi başarmıştır. Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Kilikyalılar Cemiyeti ise bölgedeki fiili direnişi organize etmiştir. Adanalılar, 5 Ağustos 1920'de Pozantı'da bir kongre topladı. Kongreye Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Fevzi Paşa da katıldı. Bu bölgedeki mücadeleler, 20 Ekim 1921'de Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması'na kadar devam etmiş, bu antlaşma gereğince 5 Ocak 1922'de Fransızların Adana'dan çekilmeleri ile son bulmuştur. Maraş Savunması Maraş, 22 Şubat 1919'da ilk olarak İngilizler tarafından işgale uğramıştı. Daha sonra İngiliz ve Fransızların kendi aralarında yapmış oldukları Suriye İtilafnamesi gereğince şehir, 30 Ekim 1919'da Fransızların ve onların yerli işbirlikçileri Ermenilerin denetimine geçmiştir.

20 Ocak 1920'den itibaren şehri kuşatan Kuva-yı Milliye birliklerine daha fazla dayanamayan Fransızlar 11 Şubat 1920 gecesi Maraş'ı boşaltmak zorunda kalmışlardır. Maraş Savunması Türk milletinin vatanseverliğinin en güzel örneklerinden biridir. Maraş halkının Millî Mücadele'de gösterdikleri kahramanlıklardan dolayı TBMM, 5 Nisan 1921'de Maraş'a İstiklal Madalyası; ardından da 7 Şubat 1973'te Kahraman unvanını vererek şehrin adının "Kahramanmaraş" olarak değiştirilmesini uygun görmüştür. Urfa Savunması Urfa da diğer güney illerimiz gibi Mondros Mütarekesi'ne aykırı olarak önce İngilizlerin daha sonra da Fransızların işgaline uğramış şehirlerimizden birisidir. Urfa'daki Jandarma Komutanı Yüzbaşı Ali Saip Bey "Namık" takma adıyla, bir taraftan halkın ileri gelenleri ve aşiret reisleriyle temasa geçerek Fransızlara karşı direniş fikrini genişletmeye, bir taraftan da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini yönlendirmeye çalışıyordu. Ali Saip Bey toparladığı üç bin kişilik millî kuvvetlerle harekete geçmeden önce 7 Şubat 1920'de Fransızlara vermiş olduğu sert bir uyarı ile şehri yirmi dört saat içerisinde terk etmelerini istedi. Ancak Fransızlar Türkleri oyalayıp zaman kazanmaya çalışınca millî kuvvetler, 9 Şubat 1920'de harekete geçti ve Urfa'nın yarısını geri aldı. Kanlı çarpışmalar 8 Nisan 1920'ye kadar sürdü. Dışarıdan takviye almalarına imkân verilmeyen Fransızlar, 10 Nisan 1920'de şehri terk etmek zorunda kaldılar.

12 Haziran 1989'da TBMM'de kabul edilen bir kanunla Millî Mücadele'deki başarılarından dolayı Urfa'ya "Şanlı" unvanı verildi ve şehrin adı Şanlıurfa oldu. Antep Savunması 17 Aralık 1918'de önce İngilizler tarafından işgal edilen Antep, daha sonra 29 Ekim 1919'da Fransızlara devredilmiştir. Bu yörede yaşayan Ermenilerden birçoğu gönüllü olarak Fransız ordusuna kaydolmuşlardır. Fransız ve Ermeniler büyük bir zulüm ve hakarete başlamışlar, tecavüz ve yağma ile Türk halkını sindirmeye çalışmışlardır. Bu olaylar karşısında Antep halkı teşkilatlanmaya başladı ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni oluşturdu. Direnişe geçen Antep halkı, Fransızlara büyük zayıf verdi.

TBMM bütün imkânsızlıklara rağmen kahramanca bir direniş gösteren Antep şehrine 6 Şubat 1921'de çıkardığı bir kanunla "Gazi" unvanını vermiştir. Doğu Cephesi (Ermenilerle Savaş ve Gümrü Barış Antlaşması) Mondros Mütarekesi gereği Osmanlı Devleti, Kafkasya'daki birliklerini geri çekmek zorunda kalınca, Ermenistan Doğu Anadolu'daki bazı toprakları işgale başladı. Bu durumda Doğu Anadolu, Kafkasya'dan gelen Ermenilerin tehdidi altına giriyordu. Wilson Prensiplerini kendilerine göre yorumlayan Ermeniler, Doğu Anadolu'nun kendilerine ait olduğunu iddia ederek Gümrü, İğdır ve Oltu'ya kadar geldiler. Bu bölgeler Türk Milis Kuvvetleri tarafından savunulsa da Ermeni işgal ve katliamlarına karşı yeterli direniş gösterilen saldırılar TBMM'nin açılışından sonra da devam etmiştir. Bu durum karşısında TBMM, Bakanlar Kurulu'na millî sınırlarımız içerisinde bulunan ancak Mondros Mütarekesi hükümlerine göre boşaltılan Elviye-i Selase'nin (Kars-Ardahan-Batum) tekrar geri alınması için yetki verdi. Kâzım Karabekir Paşa da 9 Haziran 1920'de Doğu Cephesi Komutanlığı'na tayin edildi. Böylece Yeni Türk Devleti'nin ilk askerî cephesi kurulmuş oldu.

Milisler tarafından Ermenilere karşı kalıcı ve kesin bir başarı sağlanamayacağını gören Kâzım Karabekir Paşa, TBMM Hükümetine başvurarak askerî bir harekât için izin talep etti. Türk ordusu 28 Eylül 1920'de taarruza geçti. Kısa süre içinde Sarıkamış, Kars ve Gümrü ele geçirildi. Birliklerimiz karşısında güç durumda kalan Ermeniler ateşkes isteğinde bulundular. Kâzım Karabekir Paşa harekâtın ancak Gümrü'nün tamamen boşaltılması şartı ile durdurulabileceğini bildirdi. Ermeniler bu talebimizi önce kabul ettiler; fakat daha sonra vazgeçince, Doğu Cephesi harekâtımız 12 Kasım 1920'de yeniden başladı ve 13 Kasım 1920'de birliklerimiz İğdır'a girdi. Bunun üzerine Ermeniler yeniden ateşkes istediler. Barış görüşmeleri Gümrü'de başladı. 2/3 Aralık 1920'de Ermenilerle Gümrü Antlaşması imzalandı. Batı Cephesi'nin Kurulması, Askerî ve Siyasi Gelişmeler Millî Mücadele sırasında Anadolu'nun birçok bölgesinde cephele oluşturularak, işgalcilere karşı mücadele verilmiştir. Ancak Türk milletinin kaderini yakından etkileyen en önemli savaşlar Batı Cephesi'nde, özellikle de düzenli ordunun kurulmasından sonra cereyan etmiştir.

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali ile başlayan ve Batı Anadolu'yu tamamen istila amacını güden Yunan saldırılarına karşı ilk anda oluşturulan Kuva-yı Milliye birlikleri, işgallere karşı direnmeye çalışmışlarsa da düzenli Yunan tümenlerine karşı yeterli olamamışlardır. Yunanlılar kısa sürede Manisa, Aydın, Ayvalık, Edremit, Ödemiş'i işgal etmişlerdir. Mondros Mütarekesi hükümlerine aykırı olan bu işgaller, Batı Anadolu halkının tepkilerini arttırarak savunma ruhunun daha da uyanmasına ve Kuva-yı Milliye fikrinin daha güçlü bir şekilde gelişmesine sebep olmuştur. I. İnönü Savaşı (6-10 Ocak 1921) Çerkez Ethem'in isyanından faydalanan Yunanlılar, Bursa ve Uşak istikametinden Eskişehir ve Afyon'a doğru 6 Ocak 1921'de harekete geçtiler. Amaçları ilk planda Eskişehir'i alıp bu bölgeden geçen Anadolu demiryollarının en önemli merkezini ele geçirmek ve burayı karargâh olarak kullanmaktı. Bir diğer amaçları ise Yunan ordusunun gücünü gösterip İtilaf Devletleri'nden daha fazla yardım almaktı. 6 Ocak'ta Bursa istikametinden saldırıya geçen Yunanlılar, 8 Ocak'ta Bilecik'i işgal ettiler. Yunan ileri harekâtı üç koldan ilerleyerek İnönü önlerinde birleşip, 9 Ocak'ta İnönü mevzilerine kadar gelmişlerdi. Asıl savaş 10 Ocak 1921 günü sabah saat 6.30'da Yunan birliklerinin saldırısıyla başladı.

Güçlü bir savunma hattı oluşturan Türk ordusu, bütün subay ve erleriyle birlikte güçlerinin üstünde bir çaba göstererek İnönü'de düşmanın ileri harekâtını durdurmayı başarmış ve 11 Ocak'ta işgalcileri Bursa istikametine geri çekilmeye mecbur etmiştir. Fakat düşmanı izleme gücünü kendisinde bulamamıştır. Bu savaştan sonra İtilaf Devletleri, Londra'da bir konferans düzenleyerek Sevr Antlaşması'ndan taviz verebileceklerini göstermişler ve bu konferansa TBMM'yi de çağırmışlardır. I. İnönü Savaşı'ndan Sonra Bazı Siyasi Gelişmeler Londra Konferansı (21 Şubat-12 Mart 1921) Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı kazanılan zaferler, güney cephesinde Kuva-yı Milliye'nin başarıları ve I. İnönü Zaferi'nin kazanılması ile birlikte TBMM Hükümeti'nin saygınlığının ve otoritesinin artması, İtilaf Devletleri'ni Sevr Antlaşması üzerinde yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Bu sırada TBMM Hükümeti ile Sovyet Hükümeti arasında görüşmelerin yapılmasını da dikkate alan İtilaf Devletleri durumu yeniden gözden geçirmek amacıyla Londra'da 21 Şubat 1921'de Yunanistan ve Türkiye'nin de katılacağı bir konferans toplamaya karar vermişlerdir. Konferansta İtilaf Devletleri'nin teklif ettikleri antlaşma taslağı Sevr Antlaşması'nın biraz hafifletilmiş şekline başka bir özellik taşımıyordu. Türkiye Afganistan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921) TBMM'nin Doğulu devletlerle ilk dostluk antlaşması, 1 Mart 1921 tarihinde Afganistan ile yapılmıştır. 1 Mart 1921'de Moskova'da imzalanan Türk-Afgan Dostluk Antlaşması sadece hükümetler arasında değil, halklar arasında da yakınlığı sağlamıştır. Bu antlaşma İslam dünyası içerisinde de olumlu bir etki yapmıştır. İstiklal Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921) Her ülkenin bağımsızlık sembollerinden birisi de millî marşıdır. Millî marşlar o milletin vatanına duyduğu sevgi ve bağlılığı ifade eder. Osmanlı Devleti'nde bir millî marş yoktu. Oysa millet esasına dayanılarak kurulan Yeni Türk Devleti'nde bir millî marş ihtiyacı duyulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, 1921 yılı başlarında bir güfte yarışması düzenlemiştir. Bu yarışmaya 724 şiir katılmıştır. Kazanan şiire 500 liralık bir para ödülü konulmuştu. Sovyetler Birliği ile İlişkiler ve Moskova Antlaşması (16 Mart 1921) Millî Mücadele Dönemi'nde İtilaf Devletleri'nin Anadolu'yu işgali, Türk-Sovyet ilişkilerinde, yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu durum hem TBMM Hükümetinin

hem de Sovyet Rusya'nın ortak düşmana karşı birlikte hareket etmelerine neden olmuş ve bu iki devleti birbirine yakınlaştırmıştır.

TBMM açıldıktan sonra Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkiler daha da önem kazanmıştır. Bu arada Türk ordusunun I. İnönü Zaferi'ni kazanmasından sonra Rusya'nın Türkiye'ye bakış açısı değişmiştir. Diğer taraftan Ermenilere karşı kazanılan zafer ve Gümrü Antlaşması'nın imzalanması da etkili olmuş ve Rusya'nın Ermeniler için Türkiye'den istediği toprak talebinden vazgeçmesini sağlamıştır. Bütün bu süreç ve uzun süren görüşmeler neticesinde 16 Mart 1921'de Türkiye ile Sovyet Rusya arasında "Moskova Dostluk Antlaşması" imzalanmıştır. II. İnönü Savaşı (23 Mart-31 Mart 1921) Londra Konferansı'ndan istedikleri neticeyi alamayan İtilaf Devletleri, Sevr projesini Türkiye'ye zorla kabul ettirmek için Yunanlıları yeni bir askerî harekâta teşvik etmişlerdir Türk ordusunun yeterince güçlenmesine fırsat vermek istemeyen, hem de I. İnönü mağlubiyetinin izlerini silip itibarlarını kurtarmak isteyen Yunanlılar, Londra Konferansı'nın kararlarını bile beklemeden taarruz hazırlıklarına başlamışlardır. İzmir'e yeni kuvvetler çıkarıp, Trakya'daki kuvvetlerinin bir bölümünü de Anadolu'ya sevk etmişlerdir. Yunanlılar, 23 Mart 1921'de Bursa üzerinden Eskişehir'e, Uşak üzerinden de Afyon istikametine üstün kuvvetlerle saldırıya geçtiler.

24 Mart'ta Bilecik'i, 25 Mart'ta Pazarcık'ı işgal edip, İnönü'ye kadar geldiler. Batıdan ilerleyen Yunan kuvvetleri ile Türk birlikleri arasında, İnönü mevkiinde, 27 Mart'tan 1 Nisan 1921'e kadar sürecek çok şiddetli çarpışmalar oldu. İsmet Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerinin 31 Mart'ta başladıkları karşı taarruzdan sonra Türk cephesini yarıp geçemeyeceklerini anlayan Yunan kuvvetleri, 1 Nisan'dan itibaren İnönü mevzilerinden Bursa istikametine doğru çekilmek zorunda kaldılar.

SAKARYA'DAN LOZAN'A ASKERİ VE SİYASİ GELİŞMELER SAKARYA SAVAŞI ÖNCESİ ASKERİ GELİŞMELER

Yunan ordusu, 8 Temmuz 1921 tarihinde üç koldan saldırıya geçti. Tarihimizde Kütahya-Eskişehir Savaşları adıyla bilinen ve on beş gün kadar süren bu savaşlar çok şiddetli çarpışmalara sahne oldu. Yunan kuvvetlerinin sayı ve lojistik imkân bakımından çok üstün olması sebebiyle, 13 Temmuz'da Afyon, 17 Temmuz'da Kütahya, 19 Temmuz'da da Eskişehir Yunanlıların eline geçti. Türk birlikleri 25 Temmuzdan itibaren doğal bir savunma hattı olan Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek, gerekli düzeni almaya ve toparlanmaya başladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Ortaya Çıkan Bunalım ve Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlığı Kabul Etmesi Mustafa Kemal Paşa, 4 Ağustos 1921'de Meclis'e verdiği bir önerge ile Başkumandanlık görevini kabul ettiğini bildirmiş; ancak TBMM'nin haiz olduğu tüm yetkilerin üç ay süreyle fiilen kullanılmak şartıyla kendisine devredilmesini talep etmiştir.

5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya üç ay müddetle askerliğe ait konularda Meclis'in yetkilerini kullanabilme yetkisini veren Başkumandanlık Kanunu kabul edildi Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Topyekûn Millî Mücadele'ye Katılım Mustafa Kemal Paşa, Başkumandanlık görevine başlayıp hedeflerini belirttikten sonra, ordunun acil temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 7-8 Ağustos 1921'de kendi imzasıyla "Tekâlif-i Milliye" yani "Millî Vergi" emirlerini yayımladı.

Sakarya Savaşı ve Sonuçları (23 Ağustos-13 Eylül 1921) Sakarya Meydan Savaşı Yunan ordusu, 13 Ağustos 1921'de Sakarya'daki Türk mevzilerine doğru yeniden harekâta başladı. Birçok şehir ve kasabayı işgal ederek Sakarya'daki savunma hatlarına dayandılar. Hedefleri Ankara'yı ele geçirmekti. 23 Ağustos 1921 günü de Yunan ordusu, Sakarya Nehri'ni aşmış mevzilerimize ciddi bir şekilde taarruz etti. Böylece yirmi iki gün yirmi iki gece devam edecek Sakarya Savaşı başladı. 10 Eylül 1921 günü başlayan Türk taarruzu karşısında Yunanlılar için Sakarya'nın batısına çekilmekten başka çare kalmamıştı. 13 Eylül'de Sakarya'nın doğusu tamamen düşmandan temizlenmiştir. Sakarya Zaferi'nin Sonuçları

- Türk ordusunun 1683 Viyana Kuşatmasından sonra başlayan geri çekilişi, bu savaştan sonra taarruz aşamasına geçişi sağlamıştır.
- Batı ülkelerinin Yunanlılara olan güveni sarsılmıştır. • Yunan ordusunun gücü kırılmış, üstünlük Türk ordusuna geçmiştir.
- Bu zafer büyük taarruz için zaman ve zemin hazırlamıştır.
- Bu zaferle, Türk milletinin ve ordumuzun morali yükselmiş, milletimizin orduya ve Mustafa Kemal Paşa'ya olan güveni artmış, hâkim gücün Ankara yönetimi olduğu anlaşılmıştır.
- Bu savaştan sonra dış politikada olumlu gelişmeler kendini göstermiş, Kafkas Cumhuriyetleri (Gürcistan-Ermenistan ve Azerbaycan) ile 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması, Fransızlarla 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması, 2 Ocak 1922'de Ukrayna ile de bir dostluk antlaşması imzalanmıştır.
- İtalyanlar ise artık Anadolu'da tutunamayacaklarını anlayıp, 1921'in sonuna kadar işgal ettikleri yerleri boşaltmışlardır.
- Bu zaferden sonra imzalanan önemli antlaşmalardan biri de 23 Ekim 1921'de gerçekleşmiş, Malta'da bulunan Türk esirleri ile Anadolu'da tutuklu bulunan İngilizlerin değişimi sağlanmıştır. Böylece İngiltere de Ankara Hükümeti'ni tanımıştır.
- Bu büyük başarıdan dolayı TBMM, 19 Eylül 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya kanunla Gazi unvanı ve Mareşal (Müşir) rütbesi vermişti Kars Antlaşması (13 Ekim 1921) Sovyet Rusya'nın aracılığıyla 13 Ekim 1921'de TBMM Hükümetini temsilen Kâzım Karabekir Paşa başkanlığındaki bir heyet ile Kafkas Cumhuriyetleri (Ermenistan-Gürcistan ve Azerbaycan) temsilcileri arasında Kars'ta bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Doğu sınırları güvence altına alınmış, Misak-ı Millî üç devlete daha kabul ettirilmiştir Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921) Türk ordusunun Sakarya Savaşı'nı kazanması üzerine Fransızlar tekrar tutumunu değiştirdi ve Türkiye ile barış yapmaya karar verdi. İki taraf arasında 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre;
- Fransa Yeni Türk Devleti'ni siyasî olarak tanımıştır.
- Bu antlaşma ile Türkiye ile Suriye arasında yeni sınırlar tespit edildi.
- İki taraf da savaş durumuna son verdi.
- Antakya Sancağı ve İskenderun'da yaşayan Türklere kültürel alanda geniş haklar verildi.
- Tutuklu esirler ve savaş esirleri karşılıklı olarak serbest bırakıldı.

- Kilikya Bölgesi ve Bağdat demiryolunun büyük bir kısmının Türkiye sınırları içinde kalması kararlaştırıldı.
 - Süleyman Şah'ın mezarının bulunduğu Caber Kalesi'nde Türk bayrağının dalgalanması ve Caber Kalesi'nin Türk toprağı olarak kalması kabul edildi.
- Sakarya Savaşı'ndan Büyük Taarruza Kadar Geçen Süre İçerisindeki Önemli Gelişmeler Sakarya Zaferi'yle dost ve düşman herkes TBMM'nin gücünü anlamış oldu. . Sakarya Zaferi'nden sonraki bir yıllık süre içerisinde barış arayışları devam etti. Çünkü TBMM Hükümeti Sakarya Zaferi'nden sonra, elde ettiği avantajını diplomaside kullanabilirse yeni bir savaşa gerek kalmadan barışı gerçekleştirmek mümkün olabilirdi. Bunun üzerine İtilaf Devletleri'nin Dışişleri Bakanları kendi aralarında bir konferans toplayarak 22 Mart 1922 tarihli mütareke önerilerini Ankara, İstanbul ve Atina'ya ulaştırdılar. Bu öneriye göre;
 - Türk-Yunan birlikleri arasında 10 kilometrelik askersiz bir alan oluşturulacaktır.
 - Birlikler, insan ve cephan bakımından güçlendirilmeyecek, birliklerin konumlarında herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır.
 - Askerî durumumuz ve ordumuz İtilaf Devletleri'nce oluşturulacak bir askerî komisyonca teftiş edilecektir.
 - Savaş üç ay süreyle durdurulacaktır. Bu süre içinde Türkiye ile Yunanistan arasında barış görüşmeleri başlayacaktır.
 - Savaşan taraflardan biri savaşa başlamak isterse ateşkes süresinin bitimine en az 15 gün kala karşı tarafa ve İtilaf Devletleri temsilcilerine bildirecektir.

Yunanlılar teklifi hemen kabul ettiler. TBMM Hükümeti teklife pek sıcak bakmadı. TBMM Hükümeti karşı bir teklif sunmaya hazırlanırken İtilaf Devletleri'nden 26 Mart 1922'de barış antlaşması niteliğinde ikinci bir teklif Ankara'ya ulaştı. Bu teklife göre;
 - Boğazların serbestliğini sağlamak için Gelibolu Yarımadası'nda ve Boğazlar yöresinde asker bulundurulmayan bölge kurulacaktır.
 - Trakya sınırı Tekirdağ'ı bize, Babaeski ve Edirne'yi Yunanistan'a bırakacak şekilde çizilecektir.
 - Barış yapılır yapılmaz İtilaf Devletleri İstanbul'u boşaltacaktır.
 - Sevr Antlaşması'nda belirlenen asker sayısı biraz artırılarak 85.000'e çıkarılacaktır.
 - Sevr Antlaşması'ndaki mali komisyon kaldırılacak, İtilaf Devletleri'nin ekonomik çıkarlarını, borçların ve savaşın doğurduğu zararların karşılığını ödemek üzere Türk egemenliğiyle uyuşur bir yöntem belirlenecektir. • Doğuda bir Ermeni yurdu oluşturulacak ve bu işe Milletler Cemiyeti de katılacaktır. İtilaf Devletleri, TBMM'nin bu barışçıl isteklerine 15 Nisan 1922'de olumsuz cevap verdi.

BÜYÜK TAARRUZ VE BAŞKUMANDANLIK MEYDAN SAVAŞI HAZIRLIKLARI

Sakarya Zaferi'nin hemen ardından Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, genel seferberlik ilan etmiş, on aylık hazırlık döneminde ordunun eğitim, subay, er, silah ve araç eksikliğinin tamamlanmasına çalışılmıştır. Taarruz için Tekâlif-i Milliye (Millî Yükümlülükler) Emirleri ile memleketin tüm kaynakları ordu emrine verilmişti. Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Savaşı 20 Ağustos 1922'de Akşehir'de komutanlarla bir araya gelen Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos 1922 günü taarruz edileceği emrini verdi. 24 Ağustos'ta karargâh Akşehir'den, cephe gerisindeki Şuhut Kasabası'na nakledildi. 25 Ağustos akşamından itibaren de Anadolu'nun dışarı ile bütün irtibatı kesildi. Son derece gizlilik, dikkat ve titizlikle hazırlanan taarruz planı gereğince 26 Ağustos 1922'de başladı. Başkumandan, Büyük Taarruz Harekâtını Kocatepe'den yönetiyordu. 30 Ağustos sabahı sıkıştırılan Yunan ordusu ile Türk ordusu arasında büyük bir meydan savaşı başladı. 9 Eylül'de İzmir, 10 Eylülde Bursa, Türk ordusu tarafından geri alındı. Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, 10 Eylül 1922'de Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ile birlikte halkın coşkun gösterileri arasında İzmir'e girdi. Mudanya Mütarekesi (11 Ekim 1922) Mudanya Mütarekesi, 11 Ekim 1922'de imzalanmıştır. Buna göre;
 - Sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Türk-Yunan silahlı kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacaktır.
 - Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Yunan kuvvetleri Adalar Denizi (Ege) ağzından Trakya ile Bulgaristan sınırının kesiştiği yere dek Meriç'in sol kıyısı gerisine çekilecektir.
 - Barış yapıncaya değin her türlü karışıklığın önlenmesi için Karaağaç da dahil olmak üzere Meriç'in sağ kıyısında İtilaf Devletleri'nce tespit edilen yerlere İtilaf Devletleri'nin askerleri yerleştirilecektir.
 - Doğu Trakya'nın Yunan askerleri tarafından boşaltılmasına bu mütarekenin yürürlüğe girişinden itibaren başlanacaktır. Boşaltma yaklaşık 15 gün içinde yapılacaktır.
 - Jandarma da dâhil olmak üzere Yunan mülki memurları ivedi bir biçimde çekilecek ve çekildikleri yerleri İtilaf Devletleri'nin temsilcilerine, onlar da vakit geçirmeden TBMM Hükümeti memurlarına terk edecektir. Bu işlem 30 gün içinde tamamlanacaktır.
 - TBMM Hükümetine devredilen yerlerin güvenliğini sağlamak için ulusal jandarma güçleri gönderilecektir. Subaylar da dâhil olmak üzere jandarma gücü 8.000 kişi olacaktır. Barış antlaşması yapıncaya değin TBMM Hükümeti Doğu Trakya'ya asker geçirmeyecektir. Barış konferansına kadar, hatta konferans süresince Çanakkale ve Kocaeli bölgesinde belirlenen bir çizgide duracaktır. • İtilaf

Devletleri askerleri buldukları yerlerde barış yapılıncaya kadar kalacaktır.

- Mütareke 14-15 Ekim 1922 gece yarısı yürürlüğe girecektir.

LOZAN KONFERANSI VE SONUÇLARI (24 TEMMUZ 1923)

Lozan Konferansı 20 Kasım 1922-4 Şubat 1923 ve 23 Nisan 1923-24 Temmuz 1923 tarihleri arasında iki safhada gerçekleşmiştir. Konferansın ilk safhası 20 Kasım 1922 Salı günü saat 16.00'da başladı. Musul Meselesi, Osmanlı Devleti Borçları, Kapitülasyonlar, İstanbul ve Boğazların İtilaf Devletlerince boşaltılması gibi konularda hazırlanan barış taslağı, Türk tarafının tezi olan Misak-ı Millî ruhuna uygun değildi. Bu durum görüşmeleri tıkadı ve konferans dağıldı. Türk heyeti de Ankara'ya geri döndü. Barış görüşmelerinin ikinci devresi, anlaşmaya varılamayan bazı noktalar ve çözümü sonraya bırakılan bazı hususlar olmasına rağmen heyetler antlaşma metnine son şeklini verdiler. Nihai antlaşma 24 Temmuz 1923'te sekiz aylık uzun bir müzakere sürecinden sonra imzalanmıştır. Bu antlaşma metni TBMM'de uzun müzakerelerden sonra 23 Ağustos 1923'te 213 oyla kabul edilip, onaylanmıştır.

Lozan Antlaşması'nın Bazı Önemli Hükümleri Sınırlar

- **Suriye Sınırı:** 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanmış olan Ankara Antlaşması'nın hükümlerine göre kabul edildi.
 - **Irak Sınırı:** Musul Meselesi ve Irak sınırı Lozan Konferansı'nda sonuçlanamadı. Türkiye-İngiltere arasında dokuz ay içinde sonuca bağlanmak üzere ertelendi.
 - **Bulgaristan Sınırı:** Karadeniz kıyısındaki Rezve Deresi ağzından başlayıp, Türk-Yunan sınırı olan Meriç Nehri'nin keşiştiği yere kadar olacaktır.
 - **Yunanistan ve Adalar:** Yunanistan ile Meriç Nehri sınır olarak kabul edildi. Karaağaç savaş tazminatı olarak Türkiye'ye iade edildi. İmroz, Bozcaada ve Tavşan Adaları Türkiye'de kalacaktı. On iki Ada İtalya'da kaldı. Diğer Ege adaları Yunanistan'a bırakıldı. Azınlıklar Türkiye'de yaşayan gayrimüslim azınlıklara ayrıcalıklar verilmedi. Türk vatandaşı olan azınlıklar kanun önünde eşit vatandaş olarak kabul edildi. Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları dışında kalan Türkler ve Rumların karşılıklı mübadelesi esas kabul edildi. Kapitülasyonlar Kapitülasyonların her çeşidi (ekonomik, idari, mali, adli) kaldırıldı. Borçlar
 - Osmanlı Duyun-ı Umumiye teşkilatı kaldırıldı.
 - Türk tezi esas alınarak Türkiye'nin payına düşen miktarın Fransız frangı olarak ödenmesi kabul edildi. (Türkiye kendi payına düşen borçlarını 1954 yılına kadar ödedi.) Boğazlar ve İstanbul'un Durumu
 - Boğazlar savaş tehlikesi karşısında veya Türkiye'nin savaşa girmesi hâlinde silahlandırılacaktı. Boğazların her iki yakasında 15 km'lik bir bölge silahsız kalacaktı.
 - Boğazların yönetimi "Boğazlar Komisyonu" adı verilen uluslararası bir komisyon tarafından sağlanacaktı.
 - Savaş gemilerinin boğazlardan geçişi belirli esaslara bağlandı.
 - Ticaret gemileri serbestçe geçiş yapabileceklerdi.
 - Türkiye harbe girmiş ise tarafsız devletlerin gemileri boğazlardan geçebilecekti.
- #### **Lozan Antlaşması İle Çözülemeyen Sorunlar:**
- Irak sınırı ve Musul Meselesi
 - Osmanlı Devleti'nin Fransızlara olan borçları
- #### **Lozan'da Tam İstedığımız Şekilde Çözülemeyen Konular:**
- Boğazlar Meselesi
 - Hatay Meselesi
 - Adalar Meselesi
 - Patrikhane Meselesidir.

SİYASAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

Saltanatın Kaldırılması ve Yaşanan Siyasal Gelişmeler İtilaf Devletleri, Mudanya Mütarekesi'nden sonra Lozan'da toplanacak barış konferansına ülkedeki ikilikte faydalanmak üzere hem İstanbul Hükümeti'ni hem de TBMM Hükümetini davet ettiler. Bunun üzerine ülkedeki ikiliği tamamen ortadan kaldırmak üzere bazı milletvekilleri tarafından TBMM'ye saltanatın kaldırılmasına dair bir önerge verildi. Meclis'te yaşanan sert tartışmalar neticesinde 1 Kasım 1922'de hilafet ve saltanat birbirinden ayrılarak, saltanatın kaldırılması teklifi oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Saltanatın kaldırılmasıyla şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Altı asırdan fazla hüküm süren Osmanlı Devleti resmen sona ermiştir.
- Halifeliğin siyasal gücü ortadan kalkınca laiklik adına yeni bir süreç başlamıştır.
- Alınan bu kararla cumhuriyete giden yol açılmış oldu.
- İstanbul ve Ankara Hükümetleri arasında var olan çekişmeler sona erdi. Lozan Konferansı'nda Ankara Hükümeti daha rahat hareket alanı buldu.
- Milli egemenlik yolunda en önemli adım atılmış oldu.

CUMHURİYETE GİDEN YOL

20 Ocak 1921'de Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun kabul edilmesi, millî egemenlik kavramının öne çıkması ve saltanatın kaldırılması cumhuriyet düzenine gidişin ilk önemli işareti olarak görülmüştür. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçime gitme kararı ve I. Meclis'in değiştirilmesi Lozan Konferansı sürecinde yaşanan tartışmalar ve Meclis'te muhalefetin faaliyetleri karşısında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarında seçim yoluyla Meclis'in yenilenmesi gündeme gelmiştir. Bu gibi gelişmeler üzerine 120 mebusun imzaladığı kanun tasarısı Meclis'e sunulmuş ve Meclis, 1 Nisan 1923'te seçime gitme kararı almıştır. Bütün ülkede yapılan seçimler süratle tamamlanmış, 11 Ağustos 1923'te de II. Meclis açılmıştır. Meclis'e seçilen mebusların büyük çoğunluğu da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun adayları arasından seçilmiştir. Bu yeni dönemde II. Meclis'in 11 Ağustos'ta çalışmalarına başlamasından sonra 13 Ağustos'ta Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanlığı'na yeniden seçilmiş, 14 Ağustos'ta Meclis'te yapılan seçimler sonucunda da Fethi (Okyar) Bey, yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Halk Fırkası'nın Kurulma Süreci I. Meclis'in 1 Nisan'da aldığı seçim kararından sonra ülke genelinde yapılan seçimler neticelenmiş, yeni Meclis yeni üyelerle 11 Ağustos'ta çalışmalarına başlamıştır. II. Meclis, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nı gündemine almış ve 23 Ağustos 1923'te onaylamıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu, 9 Eylül 1923'te toplanmış, görüşmeler neticesinde hazırlanan tüzük kabul edilmiştir. Böylece Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Halk Fırkası/Partisi'ne dönüştürülmesiyle yeni devletin ilk siyasi partisi ortaya çıkmış oldu. 11 Eylül 1923'te Halk Fırkası Grubu toplanarak partinin yürütme organlarını seçmiştir. Bu dağılıma göre;

- Gazi Mustafa Kemal Paşa Genel Başkanlığa
- Recep (Peker) Bey Genel Sekreterliğe
- İsmet Paşa Genel Başkanvekilliğine
- Üyeliklere ise: Sabit Bey, Celal Bey, Cemil Bey, Refik Bey, Saffet Bey, Münir Hüsrev Bey, Kâzım Hüsnü Bey, Zülfü Beyler seçilmiştir. Ankara'nın Başkent İlan Edilmesi (13 Ekim 1923) Mecliste bu konuyla ilgili olarak lehte ve aleyhte konuşmaların ardından, 13 Ekim 1923'te Ankara'nın Türkiye'nin yeni başkenti olduğu kabul edilmiştir. Ankara'nın başkent olmasında şu özellikleri etkili olmuştur:
- Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesiyle bütün işlerin burada yürütülmüş olması,
- Coğrafi konumu nedeniyle işgal edilmesi zor ve güvenli bir yer olması,
- İstanbul'un jeopolitik konumunun bir sonucu olarak tarih boyunca işgallere açık bir durumda olması,
- Ulaşım imkânlarının iyi olması,
- Osmanlı Devleti'nin başkenti olmasından dolayı siyaseten İstanbul'a olan mesafeli duruş,
- Konumu sebebiyle inkılapların ve ülke yönetiminin daha kolay yürütüleceğine olan inanç.

CUMHURİYETİN İLANI VE DİĞER ÖNEMLİ GELİŞMELER

Cumhuriyet 29 Ekim 1923'te ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanını hızlandıran sebepler şunlardır:

- Meclisin açılmasından itibaren vurgulanan millî egemenlik kavramının hayata geçirilmek istenmesi,
- Saltanatın kaldırılmasıyla ortaya çıkan devlet başkanlığı ve rejim gibi önemli belirsizliklerin yarattığı tartışmalar,

- Meclis Hükümeti Sistemi'nin yarattığı sorunlar,
- Yaşanan hükümet bunalımları,
- Muhafiflerin eski sistemin yaşaması için gösterdiği çabalar,
- Demokratik ve çağdaş bir devlet olma isteği. Cumhuriyetin ilanından hemen sonra devlet başkanlığı belirsizliğini de ortadan kaldırmak için Mustafa Kemal Paşa aday gösterilmiş ve aynı gece 158 azanın oyuyla Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. İsmet Paşa ise yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile şu kazanımlar elde edilmiştir:
- Cumhuriyetin ilanı ile devletin rejim belirsizliği ortadan kalkmıştır.
- Devletin adı Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmuştur
- Hükümet krizlerine sebep olan Meclis Hükümeti Sistemi değiştirilmiş ve kabine sistemine geçilmiştir.
- Mustafa Kemal Paşa'nın cumhurbaşkanı seçilmesiyle devlet başkanlığı belirsizliği ortadan kalkmıştır. •Devlet organları yeniden düzenlenmiştir. •Millî egemenlik düşüncesi hayata geçirilmiştir.
- Uluslararası ilişkilerde yeni devletin itibarı kuvvetlenmiştir.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI VE YAŞANAN GELİŞMELER

Halifelik, 3 Mart 1924'te kaldırılmıştır. Halifeliğin kaldırılması ile ilgili sebepleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı gibi siyasal inkılapların ardından halifelik makamının değerini yitirmesi,
- Cumhurbaşkanlığı makamı yanında hilafet makamının varlığını sürdürmesi gibi çelişkilerin ortadan kaldırılmak istenmesi,
- Son Halife Abdülmecit Efendi'nin padişah gibi tavırlar içine girmesi,
- Halifelik makamının laik devlet düzenine geçişte önemli bir engel görülmesi,
- Halifelik makamının asıl işlevi olan Müslümanlar arasında birlik kurabilme özelliğini kaybetmesi,
- Rejim karşıtlarının halifelik makamına sığınmaları ve siyasi haklar elde etme çabaları,
- Özellikle Hintli Müslümanların hilafet makamını destekler mahiyetteki mektuplarının devletin içişlerine müdahale olarak görülmesi,
- Halifeliğin düşünülen inkılaplar önünde engel olarak görülmesi Bu sebepler Mustafa Kemal Paşa ve Meclis'i harekete geçirmiştir. Atılacak adımlar konusunda ilk görüşme, 19-20 Şubat 1924 tarihleri arasında İzmir'de Harp Oyunları sırasında yapılmış ve 3 Mart 1924'te halifeliğin kesin bir şekilde kaldırılması kararı alınmıştır. Halifeliğin kaldırılmasıyla şu kazanımlar sağlanmıştır:
- Laiklik yolunda önemli bir adım atıldı.
- Yapılacak inkılapların önündeki önemli bir engel ortadan kaldırıldı.
- Ümmetçilik arayışları önemli bir dayanağını kaybetti.
- Millî egemenlik pekiştirilmiş oldu.
- Dış politikada daha bağımsız hareket edilmesi sağlandı.
- Milliyetçilik vurgusu önem kazandı.

CUMHURİYETİN İLANI SONRASI ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ ÇABALARI VE BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

Bu ünite de Cumhuriyet'in ilanından sonra meydana gelen önemli gelişmeler ele alınmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE MUHALEFETİN ORTAYA ÇIKMASI

I. TBMM'de milletvekillerinin katılma şekilleri itibarıyla üç ayrı grup vardır:

- Anadolu'dan seçilen milletvekilleri,
- Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na seçilip yaşanan gelişmeler üzerine İstanbul'dan kaçarak Anadolu'ya gelenler,
- Yunanistan ve Malta'ya sürgüne gönderilip sonra geri gelenler.

Ülkenin her yöresinden gelen bu vekiller, aynı zamanda ülkede mevcut bütün farklı fikirleri de temsil ediyorlardı. Hepsinin ortak amacı temelde ülkenin düşman işgalinden kurtuluşunu sağlamak ve Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmektir. Asıl hedefteki bu birliğe rağmen zaman içerisinde Meclis'te farklı ideoloji ve dünya görüşlerine sahip çeşitli muhalif yapılanmalar ortaya çıktı. Tesanüd Grubu, İstiklal Grubu, Müdafaa-i Hukuk Grubu, Islahat Grubu gibi grupların kurulması üzerine Mustafa Kemal Paşa kendisine bağlı milletvekillerini bir arada tutmak üzere Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu (I. Grup) adı altında bir grup kurdu. Bu grubun dışında kalan milletvekilleri ise II. Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu (II. Grup)'nu kurdular. I. TBMM'nin sonuna kadar bu iki grup Meclis'te yoğun bir siyasî mücadele sürdürdü. Daha sonra I. Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu Halk Fırkası'na dönüştürülecektir.

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ VE BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

Ordunun Siyasetten Çekilmesi İçin Yapılan Çalışmalar I. ve II. TBMM'de komutanlar aynı zamanda milletvekili görevini de yürütebiliyorlardı. Çünkü eski anayasa ve seçim kanununa göre askerlik ve milletvekilliği görevleri bir kişinin şahsında birleşebiliyordu. Yeni anayasaya göre (1924 Anayasası) devlet memuru olan bir kişinin aynı zamanda milletvekili olması mümkün değildi. Bu durumda olan kişilerin bir tercihte bulunmaları gerekiyordu.

Mustafa Kemal Paşa özellikle hem komutan hem de milletvekili olan ordu mensuplarının milletvekilliğinden istifa ederek ordudaki asli görevlerine dönmelerini istedi. Bu gelişmelerin sonunda Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Cevat (Çobanlı) Paşa ve Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa hariç diğer komutanlar milletvekilliğinden istifa ettiler. Bu gelişmelerden sonra Halk Fırkası içerisindeki fikir ayrılıkları da iyice belirginleşip su yüzüne çıkmış ve Halk Fırkası içerisindeki muhalif grup mensupları partiden ayrılarak yeni bir siyasi parti kurmuşlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması (17 Kasım 1924-3 Haziran 1925) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 17 Kasım 1924'te Millî Mücadele ve I. TBMM döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın en yakın çalışma arkadaşlarından Rauf (Orbay) Bey, İsmail (Canbolat) Bey, Dr. Adnan (Adıvar) Bey, Refet (Bele) Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ve Bekir Sami Bey gibi isimler tarafından kuruldu. Fırkanın başkanlığına Kazım Karabekir Paşa, başkan vekilliklerine Rauf Bey ve Dr. Adnan Bey, genel sekreterliğine ise Ali Fuat Paşa seçildi.

13 Şubat 1925'te doğuda başlayan Şeyh Sait İsyanı'nın getirdiği bunalımlı süreçte, teşkilatlarının isyanla alakalı olduğu iddiasıyla önce şubeleri ardından da Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında 3 Haziran 1925'te fırka tamamen kapatıldı. Böylece cumhuriyet döneminin bu ilk çok partili hayat denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Şeyh Sait İsyanı'nın Ortaya Çıkması Şeyh Sait tarafından 13 Şubat 1925'te Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Eğil Bucağı'nın Piran Köyü'nde başlatılan isyan, kısa süre içerisinde doğu illerimizin büyük bir bölümünü etkisi altına almıştır. Halkın bir bölümü dinî güdülerden hareketle şeriat ve Hilafetin geri geleceği düşüncesiyle isyana katılırken, isyanın lider kadrosunun amacı ise bağımsız bir Kürdistan Devleti kurmaktır. İsyan başladığında hükümetin başında Ali Fethi Bey bulunuyordu.

Ali Fethi Bey Hükümeti'nin isyanı bastırmaya yönelik tedbirleri yeterli görülmezince hükümet istifa etmiş ve yerine yeni hükümeti İsmet Paşa kurmuştu. Hükümet 3 Mart 1925'te güvenoyu aldıktan sonra, 4 Mart 1925'te ülkede asayişin yeniden sağlamak için çok sert tedbirleri içeren, Takrir-i Sükûn Kanunu'nu Meclisten geçirerek hemen yürürlüğe koydu ve İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Hükümetin aldığı sert tedbirler sonucunda isyan kontrol altına alınmış, 15 Nisan 1925'te Şeyh Sait ve diğer elebaşılar yakalanmış, isyan büyük oranda bastırılmıştır. Bu isyanın sonuçlarına gelince;

- Ülkede huzur ve güven bir müddet için sarsılmıştır.

• Savaştan yeni çıkan ordumuz bu isyanla uğraştığı için, Musul ve Kerkük'ü askerî yollardan alma imkânı kalmamıştır ve konu İngiltere'nin istediği şekilde çözülmüştür.

• Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş kesintiye uğramıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu (4 Mart 1925) Şeyh Sait İsyanı'nın bertaraf edilmesi, huzurun ve devlet otoritesinin yeniden tesisi amacıyla 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştır. İki yıl süreli olarak düşünülen bu kanun, iki yıl daha uzatıldıktan sonra 4 Mart 1929 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edilir edilmez İstanbul'daki bazı gazete ve dergiler (Tevhid-i Efkâr, İstiklal, Telgraf, Tanin, Vatan, Aydınlık, Orak-Çekiç ve Sebilürreşat) kapatılmıştır.

Çok sayıdaki gazeteci de Doğuda Anadolu'daki İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışlardır İzmir Suikastı ve Sonuçları İzmir Suikastı, inkılaplara ve özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına düşmanlık hisleri besleyen, menfaatleri zedelenmiş bazı kişilerin onu ortadan kaldırmak için tertipledikleri bir plandır. Suikastın planlayıcıları oldukları iddia edilen kişiler; I. Dönem TBMM Rize Milletvekillerinden Ziya Hürşit, İzmit Milletvekili Şükrü Bey, Eskişehir Milletvekili Miralay (Ayıcı) Arif Bey, eski Ankara Valisi Abdülkadir Bey, eski bir İttihatçı olan Kara Kemal gibi isimlerdi. İzmir'de yapılması düşünülen suikast planı, suikastçılardan Giritli Şevki'nin kendini korumak için durumu İzmir Valisi Kâzım (Dirik) Bey'e anlaması üzerine başarılı olamamış ve Mustafa Kemal Paşa 16 Haziran 1926'da halkın büyük sevgi gösterileri arasında İzmir'e gelmiş ve hiçbir şey olmamış gibi davranmıştır. İzmir suikastı davası için biri İzmir'de biri Ankara'da olmak üzere iki İstiklâl Mahkemesi görevlendirilmiştir.

Yapılan yargılamalar sonucunda mahkemeler 17 kişiye idam, birçok kişiye de hapis cezası vermiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kurulması (12 Ağustos-17 Kasım 1930) Tek partili Türkiye Cumhuriyeti'nin özellikle uluslararası camiada otoriter ve diktatörlükle itham edilmesi ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın denetlenmesi için Mustafa Kemal Paşa'nın desteği ile Fethi (Okyar) Bey, 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur. Partinin kurucuları arasında; Fethi Bey, Nuri (Conker), Mehmet Emin (Yurdakul), Ağaoğlu Ahmet, Tahsin (Uzer) Bey gibi isimlerin yanı sıra Mustafa Kemal Paşa'nın bazı yakın arkadaşları ve kız kardeşi Makbule Hanım da vardır. Partinin programı, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve dış politikada Cumhuriyet Halk Fırkası programıyla aynı görüşleri paylaşmasına karşılık, özellikle özgürlükler ve ekonomik politikalar açısından farklılıklar içermekteydi. Yeni kurulan bu parti 1930 yılının Ekim ayında yapılan yerel seçimlere katılmış ve yirmi iki belediye başkanlığı kazanmıştır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, seçimlerde iktidarın baskıcı yöntemlere başvurduğunu, kanunsuz işler yaptığını ileri sürerken, iktidarda muhalefeti irticayı hortlatmakla suçlamıştır. Gelişen bu olaylar karşısında Mustafa Kemal Paşa ile de görüşen Ali Fethi Bey, 17 Kasım 1930'da İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir yazıda partisinden ayrıldığını ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın feshine karar verdiğini bütün parti teşkilatlarına ve kamuoyuna duyurmuştur. Menemen (Kubilay) Olayı (23 Aralık 1930) Cumhuriyet tarihimizde inkılaplara ve çok partili hayata geçişte bazı olumsuz olaylar cereyan etmiştir. Bu olaylardan birisi de İzmir'in Menemen ilçesinde 23 Aralık 1930'da ortaya çıkan "Menemen Olayı" veya "Kubilay Olayı"dır. Olayı çıkaran failler Menemen'e dışarıdan gelerek isyanı organize etmişlerdir.

İnkılaplar ve Cumhuriyet karşıtı, şeriatçı hislerle kendisini "Mehdi" ilan eden Derviş Mehmet öncülüğündeki isyanı bastırmak üzere görevlendirilen Menemen İlçe Jandarma Kumandanı Yedek Subay Asteğmen Kubilay isyancılar tarafından şehit edildi. Bunun üzerine Menemen ve çevresinde sıkıyönetim ilan edilerek asiler yakalanmış ve isyan fazla büyümeden bastırılmıştır.

HUKUK KAVRAMI

Hukuk, bireyle birey; bireyle toplum arasındaki ilişkileri, düzeni sağlayan ve maddi müeyyideleri olan kurallar bütünüdür. Hukuk düzeni ise hukuk kuralları ve kurumlarının ahenkli uyumunu ifade eder. OSMANLI'DA HUKUK Osmanlı Devleti'nde hukukun iki önemli kaynağı vardır. Bunlar; şeriat ve örfür.

SENED-İ İTTİFAK'TAN CUMHURİYET'E HUKUK ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER
Sened-i İttifak Sened-i İttifak'la ilk defa bir padişah; Anadolu ve Rumeli Ayanlarını muhatap alarak onların varlığını kabul ettiği gibi karşılıklı olarak tarafların hak ve özgürlüklerini tanımış ve ilk kez padişah egemenlik haklarının sınırlanmasını kabul etmiştir. İşte bu gelişme Türk demokrasi ve anayasa hukukunun gelişmesi yolunda atılmış ilk önemli adım olarak değerlendirilmiştir. Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayûnu) II. Mahmut'un ölümü üzerine tahta geçen Sultan Abdülmecid, sadrazamlığa Osmanlı'nın Londra ve Paris elçiliklerini yapmış olan Mustafa Reşit Paşa'yı getirmiştir. Mustafa Reşit Paşa, Padişah adına 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda okuduğu ferman ile Tanzimat Dönemi'ni başlatmıştır. Tanzimat Fermanı'yla müslim ve gayrimüslimlerin kanun nezdinde eşit olduğu, bütün vatandaşların can, mal ve namuslarının devletin sorumluluğu altında olduğu, vergilerin herkesin gelirine göre kanunlar çerçevesinde düzenleneceği, askere alınma usulünün eşitlik prensipleri doğrultusunda yeniden gözden geçirileceği, yargılamaların şeffaf olacağı ilan edilmiştir. Adli Teşkilatlanma Çabaları Tanzimat Dönemi'nden itibaren geleneksel şer'i mahkemelerin yanında Batı tarzı mahkemelerin de açıldığı görmüştür. Bunların başında 1838'de kurulan Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye gelir. 1854'te Meclis-i Tanzimat, 1868'de de Şura-yı Devlet ve Ahkam-ı Adliye'nin kuruluşu gerçekleşmiştir. Yeni ticaret anlayışına uygun olarak 1840'da Ticaret Nezareti'nin kontrolünde teşekkül ettirilen Ticaret Meclisleri ile ülkede Ticaret Mahkemeleri'nin kuruluşu gerçekleşmiştir. Maliye Nezareti'ne bağlı çalışan Meclis-i Muhasebe ile Ticaret Meclisleri 1848'de birleştirilerek Ticaret Mahkemeleri kurulmuştur. Kanunlaştırma Çabaları Tanzimat Dönemi'nde adli örgütlenmeler kadar kanunlaştırma hareketleri de önemli yer tutar. Kanunlar birbiri ardından çıkarılmaya başlanmıştır. Zaman zaman İslamcı çevreler ile Batıcı çevrelerin bu konuda tartışmaları ortaya çıksa da Batı hukuku ülkeye girmeyi başarmıştır. Böylece ülkede hukuk birliği bozulmuş ve bürokraside, sosyo-kültürel hayatta, eğitimde olduğu gibi hukukta da dualist (ikili) bir hukukî yapı meydana gelmiştir.

Ceza Hukuku Alanında Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra çıkarılan ilk kanun 3 Kasım 1840 tarihli Ceza Kanunu'dur. Kanun ilk yerli kanun olmasına rağmen Avrupa'da var olan diğer ceza kanunlarından da istifade edilerek hazırlanmıştır. Zamanla sorunlar karşısında yetersiz kalınca 1851'de Kanûn-ı Cedid adıyla yeni bir Ceza Kanunu hazırlanmıştır. Ancak bu kanun da yetersiz kalınca 1858'de Fransız Ceza Kanunu esas alınarak 1926 yılına kadar uygulanacak olan Ceza Kanunu hazırlanmıştır. 1879'da da Ceza Usulü Kanunu Fransız örnekleri tercüme edilerek uygulamaya konulmuştur. Ticaret Hukuku Alanında Özel hukuk alanındaki ilk kanun 1850 tarihli Ticaret Kanunu'dur.

Kanun hazırlanırken Fransız Ticaret Kanunu esas alınmıştır. Buna paralel olarak 1855'te İflas Kanûnname-i, 1856'da Kanûnname-i Ticarî, 1861'de Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi, 1863'te Ticaret-i Bahriye Kanûnname-i, özellikle Fransız kanunları esas alınarak hazırlanmıştır. Toprak Hukuku Alanında 1858'de Arazi Kanûnname-i çıkarılmıştır. Bu kanun; Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki heyetçe hazırlanmış ilk millî kanundur. Kanûnname, bazı değişikliklerden geçerek Cumhuriyet'e kadar yürürlükte kalmıştır. Medeni Hukuk Alanında Tanzimat Döneminde başlayan kanunlaştırma hareketlerinin en önemlisi, Mecelle diye bilinen Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'dir. Bu dönemde Medeni Kanun alanında duyulan ihtiyaç üzerine önce "Metn-i Metin" adıyla bir kanun çıkarılmaya çalışılsa da istenilen amaca ulaşılamamıştır. Ancak bu alanda Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında oluşturulan Mecelle Cemiyeti, çalışmalarını sürdürmüştür. 1869'da başlayan çalışmalar 1876'da tam anlamıyla tamamlanmıştır. Bu kanun, İslam Hukuku esas alınarak hazırlanan, medeni kanun olmasına rağmen İslam'ın bütün anlayışlarını dikkate almamış, daha çok Hanefî Mezhebi'ne göre esaslar konulmuştur. Kanun, 1926'da kabul edilen 743 sayılı Medeni Kanun kabul edilinceye kadar uygulanmıştır.

Anayasa Hukuku Alanında Türk demokrasi tarihinin ilk anayasası 23 Aralık 1876 tarihli Kanûn-ı Esâsî, II. Abdülhamit'in denetimi altında 28 kişiden oluşan Cemiyet-i Mahsusa heyetince hazırlanmıştır. Heyet, bu çalışmasında 1831 tarihli Belçika, 1851 tarihli Prusya ve 1875 tarihli Fransız

Anayasalarından yararlanmıştı. Anayasa 119 madde ve 12 bölümden teşekkül etmiştir. 1876'da II. Abdülhamit'in bir fermanıyla ilan edilen Kanûn-ı Esâsî, Batılı anayasalarda olduğu gibi gücünü halktan değil, padişah iradesinden almıştır. Buna rağmen demokrasi tarihimizde ilk kez anayasalı monarşi veya meşrutî monarşi sistemine geçilmiştir. II. Abdülhamit, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra yaşanan tartışmaları bahane ederek anayasanın 7. maddesine dayanarak 14 Şubat 1878'de Meclisi feshetmiştir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile Kanûn-ı Esâsî yeniden ilan edilerek yürürlüğe konulmuştur. Anayasa 1909, 1914'te bazı maddelerinde değişikliklere uğramış ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanına kadar uygulamada kalmıştır ve 1924 Anayasası ile de kesin bir şekilde yürürlükten kaldırılmıştır.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HUKUK İNKILABI

Osmanlı Devleti'nde dinî karakter baskın iken Yeni Türk Devleti'nde millet egemenliği vurgusu öne çıkmıştır. TBMM'nin açılmasıyla millî irade ilkesinin esas alınacağı anlaşılmıştır. Mevcut hukukî yapının tam bağımsızlık ilkesiyle de çatışan birçok yönü vardır. Osmanlı Devleti'nde kapitülasyon adıyla Avrupalı devletlerin edindikleri hakların; ticarî, malî, hukukî, dinî birçok alanda kullanılmaya başlanması, gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının da benzer haklardan yararlanması için büyük devletlerin müdahaleleri Osmanlı Devleti'nin tarihsel kimliğini ve bağımsızlığını zedelemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Anayasal Hareketler Anayasa Kavramı Bir devletin yapısını, organlarını, organları arasındaki ilişkileri, siyasal iktidarın oluşum şeklini özel ve tüzel kişilerin hak ve sorumluluklarıyla, bütün bunların devletle olan ilişkilerini düzenleyen çerçeve kanundur. Türk demokrasi tarihinde 1921 tarihli anayasa en yumuşak, 1982 tarihli anayasa ise en sert olanıdır. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde dört anayasa vardır. Bunlar; 1921, 1924, 1961, 1982 anayasalarıdır 1921 Anayasası /Teşkilât-ı Esâsiyye Kanûnu (20 Ocak 1921) 20 Ocak 1921'de 85 sayılı kanunla Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası kabul edilmiştir. Teşkilât-ı Esâsiyye Kanûnu, Türk demokrasi tarihinde görülen anayasaların arasında en kısa ve yumuşak olanıdır. Toplam 23 madde ve bir ek maddeden ibarettir. Bu anayasanın getirdiği yenilikler ve genel özellikleri ise şöyledir: "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ilkesi getirilmiş ve bu ilkenin paylaşılacağı açıkça ifade edilmiştir. Kuvvetler Birliği: Devletin üç temel gücünün tek elde toplanması, yasama-yürütme-yargının tek elden yürütülmesi.

Türk demokrasi tarihinin metin olarak en kısa ve kısa süreli anayasası, Yeni Türk Devleti'nin kuruluşundan itibaren yapılan yeni düzenlemelere paralel olarak bir takım değişikliklere uğradı. 1924 Anayasası/Teşkilât-ı Esâsiyye Kanûnu (20 Nisan 1924) 1924 Anayasası 1961'e kadar 37 sene yürürlükte kalmıştır. Oluşturulan Anayasa Komisyonu 1875 Fransız ve 1921 tarihli Polonya Anayasası'ndan yararlanarak demokratik bir rejimin yerleşmesi ve devlet otoritesinin tesisi amacıyla bir anayasa taslağı hazırlanmıştır. Anayasa hazırlama mantığına ve usullerine uygun olarak hazırlanan anayasa taslağı, Meclis'te 20 Nisan 1924'te kabul edilmiştir. 1924'te kabul edilen anayasa 105 madde ve 6 bölümden mürekkeptir. Sert anayasa olarak kabul edilir. Bu anayasa 1961'e kadar uygulanmıştır. 1961 Anayasası (9 Temmuz 1961) Bu anayasanın önemli özellikleri ise şöyle ifade edilebilir: Bu anayasayla çoğunlukçu demokrasi anlayışından çoğulcu demokrasi anlayışına geçilmiştir. Bu anayasa ile yumuşak bir kuvvetler ayrılığı getirilmiş ve Türkiye Parlamenter Sistem'e geçmiştir. Sert bir anayasa niteliğindedir. Tek devlet ilkesi kabul edilmiştir. Anayasanın üstünlüğü ilkesi kabul edilmiştir. Sosyal, siyasal hak ve özgürlüklerle ilgili önemli oranda düzenlemeler yapılmıştır.

Yasama, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olarak iki meclisli olarak, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na, yargı ise bağımsız mahkemelere bırakılmıştır. Ayrıca bu anayasayla Anayasa Mahkemesi, Yüksek Seçim Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, TRT ve üniversiteler özerk kurumlar olarak kabul edilmiş, sendikal haklar verilmiştir. 1961 Anayasası bu özellikleriyle yeni bir sistem getirdiği gibi aynı zamanda da Türk demokrasi tarihinin de en özgürlükçü anayasası olarak kabul edilmiştir. Anayasa 1971-1973 ara rejimi döneminde iki defa değişikliğe uğramış ve 1982 Anayasası'na kadar yürürlükte kalmıştır. 1982 Anayasası (7 Kasım 1982) 1975'ten itibaren bu anayasanın sağladığı özgürlükçü ortam yerini şiddet ve terör eylemlerine terk etmiştir. Bu olumsuzluklar ve gerginlikler içinde 12 Eylül 1980'de bu durumdan vazife çıkaran Türk Silahlı Kuvvetleri "emir ve komuta zinciri içinde ve emirle" yönetime el koymuştur. Sivil idareyi temsil eden Danışma Meclisi, yeni bir anayasa hazırlamak üzere kendi aralarında on beş üyeden müteşekkil "Anayasa Komisyonu" belirlemiştir. Komisyonun hazırladığı anayasa taslağı TBMM'de 18 Ekim 1982'de kabul edilmiş ve tasarının Resmî Gazete'de yayınlanarak halkoyuna sunulacağı ilan edilmiştir. 7 Kasım 1982'de halkoylamasına sunulan tasarı % 91.37 evet, % 8.63 oranında hayır oyuyla kabul edilmiştir.

TÜRK HUKUK İNKILABI ALANINDA YAPILAN KANUNLAŞTIRMA HAREKETLERİ

Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü (17 Şubat 1926) Hukuk sisteminin en önemli ve geniş dalı olan Medeni Hukuk, bu özelliklerinden dolayı da Özel Hukuk diye de tanımlanmıştır. Kişilerin doğumundan ölümüne kadar yaşadıkları, toplum, aile ilişkileri, miras, eşya, borç gibi karmaşık diğer ilişkilerin de Medeni Hukuk'un konusu olduğu bilinmektedir. Tanzimat'la başlayan modernleşmeye ayak uydurmak adına "Mecelle" adıyla bir çalışma yapılmıştır. Bununla bir dönemin ihtiyaçları karşılanmaya

çalışılmıştır. Mustafa Kemal, 11 Eylül 1924'te 26 hukukçudan oluşan bir çalışma grubu oluşturmuştur. Bu komisyon Türk toplumu ve ailesine uygun medeni kanunları incelemekle işe başlamıştır. Bu ön çalışmalar neticesinde İsviçre Medeni Kanunu aranan kriterlere uygun bulunmuştur. Söz konusu kanun Türk toplumuna uyarlanmış, 22 Nisan 1926'da TBMM'de kabul edilmiş ve kanun 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girmiştir. Bu kanun yeni Türk Medeni Kanunu'nun 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmesine kadar 75 yıl yürürlükte kalmıştır.

TÜRK HUKUK İNKILABI ÇERÇEVESİNDE ÇIKARILAN DİĞER KANUNLAR

İhtiyaç duyulan kanunlar arasında "Borçlar Kanunu" önemli bir yere sahiptir. Medeni Kanun'u hazırlayan komisyon bu sefer de İsviçre Borçlar Kanunu'na dayanarak bir taslak metin hazırlanmıştır. Kanun usul dairesinde TBMM gündemine taşınmış ve görüşmelerin sonunda 22 Nisan 1926'da 916 sayılı Borçlar Kanunu kabul edilerek, Türk Medeni Kanunu ile aynı tarihte uygulamaya konulmuştur. Ceza Hukuku alanında çağının en iyi Ceza Kanunu olarak kabul edilen 1889 tarihli İtalya Ceza Kanunu çevrilip, Türk toplumuna uyarlanarak 1 Mart 1926'da TBMM'de kabul edilmiş ve 1 Temmuz 1926'da da yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 4 Nisan 1929'da Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve Ceza Yargılamaları Usulü Kanunu da aynı yolla hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. 29 Mayıs 1926'da Ticaret Hukuku, 13 Mayıs 1929'da Deniz Ticaret Hukuku, 18 Haziran 1926'da İsviçre Hukuk Mahkemeleri Usulü Kanunu, 24 Nisan 1929'da İcra ve İflas Kanunu, 3 Mart 1926'da Hâkimler Kanunu gibi ihtiyaç duyulan kanunların hazırlanması gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ihtiyacı olan yargıç ve savcılarının eğitimi için ilk kez 5 Kasım 1925'te Ankara'da bir Adliye Hukuk Mektebi açılarak eğitime başlanmıştır. Bu okul aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk yükseköğretim kurumudur.

EĞİTİM VE KÜLTÜR HAYATINDAKİ DÜZENLEMELER MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN EĞİTİM VE KÜLTÜR ANLAYIŞI

Atatürk eğitimle ilgili ileri sürdüğü görüşler incelendiğinde, milli eğitim konusunu titizlikle ele aldığı ve bütün yönleriyle incelediği, aynı zamanda çevresindekilere eğitimin önemini anlatmak için büyük bir gayret gösterdiği görülmektedir. Ülkenin geri kalış sebeplerini, eğitim ve kültür alanındaki hataları ve eksikleri çok iyi tespit eden Atatürk, Yeni Türk Devleti'nin kuruluşunda eğitimi temel kabul ederek, devlet binasını bu temel üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Bu temelin sağlam olabilmesi için de eğitim anlayışı millî esaslar üzerine düzenlenmeliydi. Bunları gerçekleştirmek için de Türk Millî Eğitim Sistemi'ni şu temel ilkeler çerçevesinde oluşturmaya çalışmıştır:

- Eğitim millî olmalıdır.
- Eğitimde birlik ve bütünlük esası güdülmelidir.
- Eğitim laik olmalıdır.
- Eğitimin bilime dayalı olması gerekir.
- Cehaletin ortadan kaldırılması esas amaç olmalıdır.
- Eğitimin hayata dayalı olması gerekir.
- Eğitim karma olmalıdır.
- Eğitim çağdaş bir disiplin anlayışıyla yürütülmelidir.

Atatürk, Millî Eğitim'de hedeflere ulaşabilmek için en önemli unsurun da öğretmenler olduğunu her vesileyle dile getirmiş ve Türk öğretmenlerine büyük değer vermiştir. Ayrıca öğretmenlerin sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, özlük hakları ve maaşlarının iyileşmesi için çaba harcamıştır. Atatürk Yeni Türk Devleti'nin eğitim ve kültür sistemini yeniden şekillendirmiş, çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek hâle getirmiştir.

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER

•Osmanlı'da II. Mahmut Dönemi'nde eğitim alanında çok ciddi düzenlemelere gidilmiş, ilk kez Avrupalı tarz Maarif-i Umumiye Nezareti (Eğitim Bakanlığı) ve buna bağlı merkez-taşra teşkilatı kurulmuştur.

•İlköğretim mecburi hâle getirilmiştir.

•Eğitim-öğretimle ilgili en önemli düzenleme 1 Eylül 1869 tarihli, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) ile yapılmıştır.

Bu nizamname ile bütün eğitim kurumları ilk, orta ve yükseköğretim olmak üzere üç kademe toplandı. İlköğretim üç yıl süreli Mekteb-i İptidai ile yine üç yıl süreli Mekteb-i Rüştîye'den oluşmuştur.

•Mekteb-i İptidai, ilköğretimin birinci kademesini, Mekteb-i Rüştîye ise ikinci kademesini oluşturmuştur.

•Orta öğretim için idadi ve sultani adı verilen, Fransız liseleri örnek alınarak açılan eğitim kurumları inşa edilmiştir.

•Yükseköğretim ise çeşitli yüksekokullar ve 1863'te açılan bugünkü üniversite karşılığı olan Dâr'ül Fünûn'dan oluşmuştur.

•1868 tarihinde açılan Galatasaray Sultanisi, Cumhuriyet'e kadar Batıdaki eğitim kurumları ayarında eğitim verebilen tek Türk lisesi olmuştur.

•XX. yüzyıl başlarında ise Osmanlı Eğitim Teşkilatı şu şekilde oluşmuştur: Batı tipi okullar Maarif Nezareti'ne (Eğitim Bakanlığı'na), medreseler Meşihat Makamı'na (Şeyhülislam'a), Sıbyan Okulları Evkaf Nezareti'ne (Vakıflar Bakanlığı'na), yabancı devlet okulları ve azınlık okulları ise kendi dernek ve kuruluşlarına bağlı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapların nedenlerini şöyle ifade edebiliriz:

- Kadınların eğitim haklarından yoksun bırakılması,
- Osmanlı Devleti'nde mevcut olan eğitim anlayışı ve uygulamaların çağdaş olmaması,
- Eğitim ve öğretimde birlik olmadığı için kargaşanın var olması,
- Farklı okullar ve uygulamalar sonucunda toplum katmanları arasında sosyo-kültürel farklılaşmanın öne çıkması,
- Yabancı devletlerin, azınlıkların ve misyoner okullarının zararlı faaliyetlerde bulunmaları.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924-Kanun No: 430)

- Ülkedeki bütün eğitim ve öğretim kurumları tek çatı altında toplanmıştır.
- Hepsi Maarif Vekâleti'ne (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlanmıştır.
- Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne veya özel vakıflara bağlı medrese ve okullar, bütçeleriyle birlikte Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir.
- Ülkede bulunan yabancı ve azınlık okullarının dinî ve siyasî faaliyetleri engellenmiştir.
- Bu kanun sayesinde eğitimde laiklik ve millîlik ilkesine doğru önemli bir adım atılmıştır.
- 2 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Maarif Teşkilatı Kanunu ile;
- Devletin izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı karara bağlanmıştır.
- İlköğretim zorunluluğu doğrudan doğruya devlet tarafından son derece ciddi bir şekilde takip edilmiştir.
- Orta öğretimden karma eğitime geçilmiş, kız ve erkek öğrencilerin aynı okulda ve aynı programla okumaları sağlanmıştır.

Medreselerin Kaldırılması ve Sonuçları Medreseler, Batı örneğine göre bürokratik devlet düzeni kurmak isteyen Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarını karşılayacak güçte değildi. Mektep ve medreselerin arasındaki eğitimden doğan farklılıklar toplumu bir kültür ikiliğine sürüklemiştir. Maarif Vekâleti, yapmış olduğu inceleme ve çalışmalar neticesinde 11 Mart 1924 tarihinde dönemin Maarif Vekili Vasıf Bey'in emri ile medreselerin kapatılmasına karar verilmiştir.

Medreselerin kapatılması ile dinî eğitim sisteminden Millî Eğitim Sistemi'ne geçilmiş; hem amaç ve hedefler bakımından doğan farklılıklar hem de teşkilat yönünden oluşan ayrılıklar ortadan kaldırılmıştır. Harf İnkılabı (1 Kasım 1928) 1926 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile "Dil Heyeti" veya "Dil Encümeni" adıyla dil konusunda uzman kişilerden oluşan bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu heyet yeni Türk alfabesinin hazırlanması ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'nin açılmasıyla birlikte yeni Türk harflerinin kabulü ile ilgili bir önerge sunulmuş, yapılan görüşmelerden sonra Latin esasına dayalı yeni Türk alfabesi kabul edilmiştir. 3 Kasım 1928'de yürürlüğe giren bu kanunla Türk fonetiğine uygun bazı değişiklikler yapılmış, devlet dairelerinde yazışmaların ve basılı evrakların tamamen yeni harflerle yapılması zorunluluğu getirilmiş, gazeteler bu harflerle basılmaya başlanmıştır. Bütün yurtdışı eğitim-öğretim seferberliği başlatılarak yeni harflerin öğretilmesi için 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılarak halkın okuma-yazma öğrenmesi sağlanmıştır. Harf inkılabının sonucunda şu kazanımlar elde edilmiştir:

- Bütün ülkede okuma-yazma oranları artmıştır.
- Çağdaşlık yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Toplumda kültürleşme ve sosyalleşme hızla genişlemiştir. •Batılı ülkeler ile olan ilişkilerin daha da gelişmesi sağlanmıştır. •Ülkede basım-yayım oranları artmıştır. Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması (12 Nisan 1931) Atatürk, millî tarih anlayışını oluşturup geliştirmek ve Türk tarihinin bilimsel metotlarla yeniden araştırılmasını sağlamak amacı ile 12 Nisan 1931 tarihinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni" kurmuştur. Cemiyet, 1932 yılında "Türk Tarih Kongresi'ni" toplamış ve Türk Tarih Tezi'ni tartışmaya açmıştır. Türk Dil Kurumu'nun Kurulması (12 Temmuz 1932) Dil konusunda yapılacak çalışmalar için hedefler belirlenmişti. Bu hedefleri kısaca şöyle ifade edebiliriz:
- Dilimizi, karma ve yapma bir dil olan Osmanlıca'dan kalan pürüzlerden ayıklamak.
- Bu yolla, aydınların dili ile halkın dili, yazı dili ile konuşma dili arasındaki açıklığı kapatmak.
- Türk dilini yabancı dillerin etkisinden kurtarmak ve millî gelişmeyi sağlamak.
- Türkçe'yi uzun vadede çağdaş uygarlığın gerektirdiği her türlü ihtiyacı karşılayabilecek kelime ve kavramlara sahip, akıcı ve zengin bir kültür dili hâline getirebilmek.
- Dilde millileşmeyi tesis edebilmek.
- Türkçenin dünya ve bilim dili olabilmesi için gerekli çalışmaları yapmak.

1928-1932 yılları arasında Türk dili ile ilgili çalışmalar yapmak amacıyla önce "Dil Heyeti" adıyla yeni bir komisyon kurulmuş, 12 Temmuz 1932 tarihinde de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, 31 Ağustos 1936 tarihinde "Türk Dil Kurumu" adıyla yeniden yapılandırılmıştır. Bu kurumun çalışmaları neticesinde Türk dilinde sadeleştirmeye gidilmiş ve Türkçe bir kültür ve sanat dili haline getirilmiştir. Üniversite Reformu Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yeni bir üniversitenin kurulmasına dair kanun 31 Mayıs 1933'te yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun ikinci maddesi gereğince 1 Ağustos 1933'ten itibaren İstanbul'da "İstanbul Üniversitesi" adıyla yeni bir üniversite kurulmuştur.

İstanbul Üniversitesi'nden ayrı olarak 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü ve 1936'da da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmıştır. Güzel Sanatlar Alanındaki Gelişmeler 1924 yılında Topkapı Sarayı, müze hâline getirilmiştir. Konya da Asâr-i Atika Müzesi açılarak millî sanat eserlerimiz sergilenmiştir. 1925 yılında açılan Etnografya Müzesi, müzecilik alanında önemli bir kuruluş olmanın yanı sıra inkılapların toplumsal yönüne verilen önemde bir göstergesi olmuştur. 1937 yılında bizzat Atatürk'ün emri ile bir de Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır.

ŞAPKA KANUNU VE KILIK KIYAFET ALANINDA YAPILAN DÜZENLEMELER

Osmanlı Devleti çok uluslu, çok kültürlü ve değişik inançlara sahip bir toplum yapısına sahip olduğundan Osmanlı'da kılık kıyafet birliğinden söz etmek mümkün değildi. II. Mahmut Dönemi'ne gelinceye kadar devlet, kılık kıyafet birliği konusunda ciddi bir düzenlemeye gitmemiştir. II. Mahmut, devlet örgütünü modern esaslara göre yeniden düzenlemeye karar verdiğinde, asker ve memurların kıyafetlerindeki karışıklığa son vermek ve onları belli bir saygınlığa kavuşturmak amacıyla o zamana kadar giydikleri cübbe, kürk, sarık gibi kıyafetleri yasaklamış, setre-pantolon ve potin giyme mecburiyeti getirmiştir. 1925 yılı içerisinde kılık-kıyafet konusunda önemli değişiklikler olmuştur. Aynı yıl hükümet, ordu için "siper-i şems" adı verilen aslında şapkadan başka bir şey olmayan başlığı kabul etmiştir. 25 Kasım 1925'te çıkarılan kanun ile bütün memurlara şapka giyme zorunluluğu getirilmiştir. 3 Aralık 1934'te çıkarılan bir kanun ile de din adamlarının ibadet yerlerinin dışında dinî kıyafetlerle gezmeleri yasaklanmıştır. Şapka bir başlık taklidi değil, hür fikir ve düşüncenin sembolü olarak kabul edilmiştir.

TEKKE ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI

Tekke ve zaviyeler, XVI. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamış, amacından uzaklaşarak, toplumdaki sosyal barışı koruması gerekirken başka tarikat mensuplarına karşı kin ve husumete varabilen ayrılıkların odağı hâline gelmiştir. Bu müesseseler, yapılmak istenen yeniliklere ve gelişmelere taassup içerisinde karşı koymuşlardır. Osmanlı Devleti'nde ilk ciddi müdahale II. Mahmut Dönemi'nde olmuş, II. Mahmut Yeniçeri Ocağı'nı kaldırırken yeniçerilerin bağlı olduğu Bektaşî Tarikatı'nı da kapatmıştır.

SOYADI KANUNU'NUN KABULÜ

Sosyal hayatı düzenlemeye yönelik çıkarılan Soyadı Kanunu'nun kabulüyle eski unvanlar kaldırılmıştır. Özellikle nüfusun artması, askerlik, tapu, miras, eğitim gibi devlet hizmetlerindeki yoğunluğu beraberinde getirmiştir. Toplumda aynı adı taşıyan insanların devletle olan ilişkilerinde gerek başka konularda karışıklıkların çıkmasına sebep olmuştur. 21 Haziran 1934'de çıkarılan "Soyadı Kanunu" ile her Türk vatandaşının öz adından başka bir soyadı taşıması mecburi hâle getirilmiştir. Nasıl kullanılacağı ise kanunun ikinci maddesinde belirtilmiş, buna göre söyleyişte yazışta, imzada öz ad önde, soyadının sonda kullanılması esası getirilmiştir. 1934 tarihinde çıkarılan diğer bir kanunla; "ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, bey, paşa, hanım, hanımefendi" gibi toplumsal ayrıcalık ifade eden unvanların kullanılması yasaklanmıştır. Böylece Türk toplumsal hayatından lakaplar atılıp, çağdaş bir uygulamaya geçilmiş, halkçılık ilkesinin de gerçekleşmesinde önemli bir adım daha atılmıştır. 24 Kasım 1934'de 2258 sayılı kanunla TBMM Türk milletinin bir şükran ifadesi olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk soyadını vermiş ve bu soyadının başkaları tarafından alınmasını ve kullanılmasını da yasaklamıştır.

MİLLETLERARASI TAKVİM, SAAT VE ÖLÇÜ SİSTEMLERİNDEKİ YENİ DÜZENLEMELER

Hicrî ve Rumî Takvimlerin yerine 26 Aralık 1925'te çıkarılan bir kanunla milletler arası takvim olan Miladi Takvim kabul edilmiştir. Miladi Takvim, 1 Ocak 1926'dan itibaren de kullanılmaya başlanmıştır. "Alaturka" denilen ve yaz kış güneşin batışını saat 12 olarak kabul eden saat sistemi yerine günün 24 saate taksimini esas alan düzenleme yapılmıştır. Hicrî Takvim: Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği 622 yılı başlangıç olarak kabul edilmiş ve yıl olarak da ay yılı kullanılmıştır. Ayların isimleri Arapça olup bir yıl 354 gün olarak kabul edilmiştir. Bu takvim Hz. Ömer devrinden itibaren İslam dünyasında kullanılmaya başlanmıştır. Rumî Takvim: I. Mahmut Dönemi'nde düşünülüp Hicrî 1205-Miladî 1790 yılından itibaren seneyi maliye adıyla malî işlerde, hicret tarihinden başlayan; fakat güneş yılı esasına dayanan Rumî Takvim adıyla yeni bir takvim kullanılmıştır. Osmanlı Hükümeti 1334 (1918) tarihinden itibaren çıkardığı bir genelge ile ocak başlangıcını yılbaşı olarak kabul etmiştir 20 Mayıs 1928'de ise Arap rakamları terk edilerek, bugün kullandığımız milletlerarası rakamlar kabul edilmiştir. 26 Mart 1931'de çıkarılan bir kanunla da eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri arşın, endaze, okka, dirhem, çeki, kile gibi hem belirli olmayan hem de bölgelere göre değişen eski ağırlık ve uzunluk ölçü birimleri kaldırılarak, yerine bütün dünyanın yaygın olarak kullandığı metre ve kilogram gibi uluslararası ölçü ve tartılar getirilmiştir. 1 Haziran 1935'te çıkarılan kanun ile hafta tatili cumadan pazara alınmıştır.

MİLLÎ BAYRAM OLGUSU VE TATİL GÜNLERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ

TBMM'nin 27 Mayıs 1935 tarihli oturumunda hafta sonu tatilinin cuma gününden pazar gününe alınması konusu da dâhil olmak üzere aynı kanun çerçevesi içerisinde millî ve dinî bayram günü tatilleri belirlenmiştir.

SAĞLIK HİZMETLERİ ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

2 Mayıs 1920 tarihli kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurulmuştur. Öncelikle bir sağlık politikası belirleyen Yeni Türk Devleti, bu kapsamda acil olarak savaş sırasında ortaya çıkan kimsesiz ve yetim çocukların kötü durumlara düşmelerini önlemek için 1921 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu (Himaye-i Etfal) kurmuştur. 1923 yılında çıkarılan bir kanunla hekimlere mecburi hizmet getirilmiş ve sağlık hizmetleri devlet eliyle yürütülmeye çalışılmıştır. 1930 yılında çıkarılan Belediye ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunları ile;

- Bulaşıcı hastalıkların devlete bildirilmesi mecburiyeti getirilmiştir.
- Bu gibi hastalıkların tedavisinin bedava yapılması için karar alınmıştır.
- Doktor, eczacı, sağlık memuru, ebe ve hemşirelerin yetişmesi için Cumhuriyet'in ilanından sonra çeşitli okullar açılmıştır.

KADIN HAKLARI KONUSUNDAKİ GELİŞMELER

Atatürk, Türk milletinin bütün fertlerinin, kadın-erkek ayrımı yapmaması gerektiğine inanmıştır. 17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medenî Kanunu'nun uygulamaya konulmasından sonra Türk kadınına medenî, siyasî ve sosyal haklar verilmiştir. 3 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan Belediye Kanunu ile Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 26 Ekim 1933'te de muhtarlık seçimleri için aynı haklar verilmiştir. 5 Aralık 1934'te yapılan anayasa değişikliği ile de milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren yeni Türk Medenî Kanunu ile kadın erkek eşitliğini zedeleyen bazı hükümler, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar da göz önüne alınarak yeniden düzenlenmiştir.

OSMANLI DEVLETİ'NDE İKTİSADİ YAPI VE SON DÖNEMLERDE ORTAYA ÇIKAN GELİŞMELER

Klasik denilen dönemlerde devletler ve halklar için yegâne zenginlik kaynağı toprak ve ticaretti. Bu durum Osmanlı Devleti için de geçerliydi. Bu sistemde toprak devletindi. Devlet toprağın azami ölçüde ekilip biçilmesinden yana bir politika takip ederek ürün üzerinden daha çok vergi almaya çalışmaktaydı. Toplanan vergiler ise sosyal-kültürel ve bilimsel her türlü faaliyet de devletin en önemli kaynağıydı. Özellikle yerli ve yabancı tüccarın güven içinde ticaret yapabilmeleri için yollar, kervansaraylar yapıldığı gibi buralarda emniyetin sağlanarak ülkede ticaretin canlı tutulmasına büyük önem verilirdi. Çünkü devletin bir diğer vergi kaynağı da ticaretti. Devlet uluslararası ticareti destekleyerek daha çok kazanç elde etmek için yabancı tüccarlara bazı ayrıcalıklar vermişti. Bu durum devletin güçlü olduğu dönemlerde hiç sorun olmadı. 1600'lerden itibaren bazı sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Avrupa'da "Coğrafi Keşiflerin" başlamasına paralel olarak ticaretin, zenginliğin, askerî ve teknolojik gelişmelerin hızlanması, dünyada dengelerin Avrupalı devletlerin lehine gelişmeler göstermesine sebebiyet verdi. Ayrıca ticaret yollarının değişmesiyle gümrük gelirlerinin önemli bir kısmını kaybeden Osmanlı Devleti, bir taraftan da Avrupa'da zenginleşmeyle birlikte ortaya çıkan enflasyonist hareketlerle uğraşmak zorunda kaldı. Kırım savaşı sırasında 1854'de İngiltere ve Fransa'dan ilk borç para alındı (İlk dış borçlanmadır.). 1876'da Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez durumdaydı. Böylece Tefvik Çavdar'ın ifadesiyle Osmanlı Devleti yarı sömürge bir devlet haline geldi. II. Meşrutiyet yıllarından itibaren savaşlar birbirini takip etti. Savaşların maliyeti bozuk ekonomik dengeleri iyice sarstı. Fakat bütün bu olumsuzlara rağmen İttihat ve Terakki'nin tam iktidar yıllarında bu çerçevede önemli adımlar atıldı. I. Dünya Savaşı'nın ağır maliyeti Osmanlı ekonomisini içinden çıkılmaz bir duruma düşürdüğü gibi Anadolu insanının daha da fakirleşmesini engelleyemedi. Böylece bu gelişmelerin sonunda Osmanlı Devleti fiilen işgal edilerek yok edilmek istendi. Milli Mücadele ve İstiklal Savaşı'nın başlaması da bu fiili durumun bir sonucu olarak vuku buldu.

ATATÜRK VE EKONOMİ

Mustafa Kemal Atatürk'ün Yeni Türk Devleti'nin inkişafı için sosyal, siyasal, hukuk, eğitim alanlarında başlattığı heyecan verici çalışmalar ekonomi alanında da kendini göstermiştir. Yeni Türk Devleti, 1920'de kurulduğunda üzerinde oturduğu ekonomik yapı Osmanlı Devleti'nden mirastı. Anadolu insanının çok büyük kısmı köylerde yaşıyor ve tarımla uğraşıyordu. Tarım ise geleneksel usullerle yapılıyordu. Atatürk, benimsediği düşünceler ve prensiplerle günün şartlarına uygun ekonomik politikalar geliştirebilmiştir. Henüz savaştan çıkmış olan Anadolu insanını da bu doğrultuda yönlendirmiştir. "Muzafferiyat-ı askeriyemizle mağrur olmayalım, yeni ilim ve iktisad zaferlerine hazırlanalım." ifadeleriyle de geleceğin ekonomide olduğunu işaret etmiştir. Atatürk, özellikle para değerinin istikrarına büyük önem vermiştir. Sorumluluk yılları boyunca enflasyon eğilimlerine karşı durmuş, ne İstiklal Savaşı'nda ne de savaş sonrasında karşılıksız para basılmasına izin vermemiştir. Şu hâlde Atatürk Dönemi'nde ekonomik alanda yapılan çalışmaların amaçlarını şöyle ifade edebiliriz:

- Ülkenin tam bağımsızlığını bu alanda da gerçekleştirmek,
- Ekonomide millî ve millileştirme çabalarını sürdürmek,
- Özel teşebbüsü harekete geçirmek,
- Büyük yatırımları devlet eliyle yapmak,
- Dünya ticaretinde yer edinmek,
- Ekonomide modern teknikleri kullanarak üretim yapmak.

İstiklâl Savaşı'nın Mali Kaynakları Mali kaynakları iç ve dış kaynaklar olarak değerlendirmek mümkündür. İç kaynaklar arasında ferdî ve halktan toplanan bağışlar önemli yer tutar. Bu kaynaklar arasında en dikkat çekici olanlarından biri de özel vergilerdi. Bazı gerekçelerle askere gidemeyenlerden bunun karşılığında bir bedel ödenmesi usulüyle önemli gelir elde edilmiştir. Ancak bütün bu iyi niyetli çalışmalar devletin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak görünüyordu. İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında en önemli kaynaklar arasında "Tekâlif-i Milliye Emirleri" de vardı. Milli Mücadele ve İstiklal Savaşı'nda bir diğer kaynak dış yardımlardı. Bu hususta en önemli destek Azerbaycan ve Kıbrıslı Türklerden gelmiştir. Ayrıca Sovyet Rusya'nın ortak düşmana karşı verdiği mücadeleyi destekleyen politikaları çerçevesinde hem parasal hem de lojistik anlamda katkıları yanında Fransa'nın ve İtalya'nın Türkiye'yi terk ederken bıraktığı silah, cephane ve uçakların da İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında katkıları önemli derecede etkili olmuştur. I. Türkiye İktisat

Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923) İstiklal Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasından sonra "Yeni Türkiye Devleti, bir devlet-i iktisadiye olacak." diyerek, geleceğe dönük bir hedef gösteren Mustafa Kemal Paşa, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de I. Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanmasını sağladı. Türkiye İktisat Kongresinin toplanma amacı şöyle ifade edilebilir:

- Ülkenin sosyal-ekonomik kalkınması yolunda yeni bir vizyon geliştirmek,
- Kalkınmanın plan, program, yöntem ve kaynaklarını belirlemek,
- Tam bağımsızlık yolunda ekonomi alanında atılacak adımları belirlemek,
- Batıda var olan gelişmeleri ülkeye taşımak,
- Özel ve kamu gücünün oluşturulması için gerekli adımları atmak,
- Sanayi alanında devlet gücünün kullanımı için gerekli çalışmaları başlatmak.

Kongrenin başkanlığına Kâzım Karabekir Paşa seçilmiş ve kongre çalışmalarına sanayici, tüccar, çiftçi, işçi gruplarından toplam 1135 temsilci katılmıştır. Ayrıca tam bağımsızlık yolunda atılan bu gibi adımlara paralel olarak kongreye katılan gruplar kendi programlarını, görüşlerini rapor hâlinde kongreye sunmuş ve bu görüşleri büyük oranda kabul edilmiştir.

Mesela Tüccar Grubu;

- Yeni bir ticaret bankasının kurulması,
- Kambiyo ve borsa işlerinin millileştirilmesi,
- Yeni ticaret merkezlerinin açılması,
- Cuma gününün bütün Türkiye'de resmî tatil olması,
- Madenlerimizin verimli işletilmesi,
- Ormanların korunması ve iyileştirilmesi,
- Gümrük işlerinin yeniden düzenlenmesi,
- Deniz ticaretinin sorunlarının çözülmesi.

Sanayi Grubu;

- Yerli sanayinin korunması için ithalat üzerinde ağır vergi uygulanması,
- Sanayi için lazım olan makine ve parçalarının gümrüklerden muaf tutulması,
- Teşvik-i Sanayi Kanunu çerçevesinde sanayicinin desteklenmesi,
- Sanayi için ulaşım imkânlarının artırılması,
- Sanayi bankalarının kurulması, • Sanayi mekteplerinin kurularak, teknik eleman yetiştirilmesi,
- Sanayicinin örgütlenebilmesi için sanayi odalarının kuruluşunun sağlanması şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar Osmanlı Devleti, temelde bir tarım ülkesiydi. Nüfusun % 80'i kırsal kesimde yaşıyor, millî gelirin önemli oranı ise tarım gelirlerinden sağlanıyordu. Ancak tarım alanında uzman eleman yetersizdi ve tarım ilkel şartlarda yapılmıştı. Bu sebeple I. Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan prensip kararları çerçevesinde ekonomik programların tarım alanından başlatılması gerçekçi bir adımdı. Köylünün, çiftçinin meslekî bilgisinin artırılması için çalışmalar yapılmıştır. Bu maksatla ziraat okulları, enstitüler açılmış, seminerler verilmiş, yurtdışına öğrenci gönderilmiştir. 17 Şubat 1925'te Aşar Vergisi kaldırılmıştır. Böylece çiftçinin yükü hafifletilmiş ve kendi kendine yeter bir duruma getirilmek istenmiştir. Tarım alanında çiftçilerin daha modern usullerde ve makine ile üretim yapabilmesi için Ziraat Bankası'nın desteği sağlanarak, makine ithalatı kolaylaştırılmıştır. Atatürk bizzat çiftçiye örnek olmak için 1925'te ağacın olmadığı yerde adına; "Orman Çiftliği" dediği örnek tesisi hayata geçirdi. Ve çiftçinin ürününü değerlendirmek için de "Toprak Mahsulleri Ofisi" kurulmuştur. Sanayi Alanında Yapılan Çalışmalar 1930'lara kadar iktisadî yapı ve sanayileşme yolunda I. Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan kararlara uygun olarak çalışmalar yapılmıştır. Türkiye İktisat Kongresi'nde millî sanayi için;

- Sanayinin teşviki,
- Sanayiciye kredi temini,
- Sanayi için mühendis ve teknik eleman eğitimi,
- Yerli malının teşviki,
- Gümrük tarifelerinin yeniden düzenlenmesi gibi özetlenebilecek prensip kararlar alınmıştı.

Bu doğrultuda yapılan çalışmaların başında 1913'te İttihat ve Terakki Fırkası'nın hayata geçirdiği Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun, 1927'de yukarıda ifade edilen prensipler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gelmektedir. Böylece bununla devlet, sanayi alanında yatırım yapacaklar için;

- Arazi,
- Gümrük muafiyeti,
- Taşıma indirimleri,
- Bazı vergilerden muafiyet,
- Ürünlerin alım garantisi gibi kolaylıklar sağlayacaktı.

Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar Bu alanda yapılan yenilikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Sanayi ve Maadin (Madenler) Bankası yerine Sümerbank'ın kurulması (11 Temmuz 1933 yılında kuruldu. Bankanın ismi Atatürk tarafından "Sümerbank" olarak belirlendi.),
- 1935'te Etibank'ın kurulması,

• 1933- 1938’de I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, • 1938-1944’te de II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, • 1935’te Maden, Tetkik ve Arama Enstitüsünün kurulması,

• 1930’da Türk parasının kıymetini koruma kanununun çıkarılması gibi çok önemli yeniliklere imza atılmıştır.

Bunların önemli bir kısmı hayata geçirilebilmiştir. Bir kısmı ise II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla akamete uğramıştır. Ticari Alanda Yapılan Yeni Düzenlemeler Bu alanda da çok önemli adımlar atılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

• 1925’te Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu çıkartıldı.

• Ülkede muhtelif üretim sahalarında alım satım işlerini düzene sokmak için borsaların kurulması sağlandı.

• Yerli üretimi tanıtmak ve sürüm için Ankara, İstanbul, İzmir gibi şehirlerde sergilerin açılması gerçekleştirildi.

• Ticaretin daha bilinçli yapılabilmesi için Samsun, İzmir, Adana gibi şehirlerde Ticaret Liseleri ve Yüksek Ticaret Mektepleri açıldı.

• Ülkede ekonomiyi yönlendirebilmek ve hükümete bu konularda görüşler sunabilmek için 26 Haziran 1927’de “Âl-i İktisad Meclisi (Yüksek Ekonomi Kurulu)” oluşturuldu.

• Yurt dışında ticaret mümessillikleri ve İstanbul’da ise İhracat Ofisi kuruldu.

• Şirketleşme ve sigortacılıkla ilgili düzenlemeler yapıldı.

• 1926’da Kabotaj Kanunu çıkarılarak Türk denizlerinde ticaretin Türk tüccarının kontrolüne geçişi sağlandı.

• Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kuruldu (12 Ocak 1929).

•Kara, deniz ve demiryolu alanlarında yatırımlar arttırıldı.

DIŞ POLİTİKA KAVRAMI NEDİR?

“Dış Politika” kavramı modern anlamıyla I. Dünya Savaşı’ndan itibaren tartışma konusu oldu. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların birbiriyle olan ilişkilerini ise uluslararası ilişkiler olarak tanımlamak mümkündür. Dış politika ve uluslararası ilişkiler kavramları arasındaki ilişkiyi ve farklılığı ise şöyle açıklamak mümkündür: “Bir ülkenin, kendi sınırlarının ötesine karşı izlediği politika o ülke açısından “dış politika”dır; daha geniş bir açıdan (sistem açısından) bakıldığında ise bir “uluslararası ilişki”dir. **TÜRK DIŞ POLİTİKASININ AMAÇ VE İLKELERİ**

23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasıyla kurulan Yeni Türk Devleti, bir taraftan işgallere karşı mücadele ederken diğer taraftan siyasi, sosyal, ekonomik vs. birçok alanda yenilikler yapmıştır. Bu dönemde devletin en önemli meşguliyetlerinden biri de dış politikaydı. Türk dış politikasının temel ilkelerini şöyle izah edebiliriz:

- Türkiye’nin dış politikası akılcı ve gerçekçidir.
- Uluslararası sorunların hukuk yolu ile çözümlenmesinden yanadır.
- Türk devletinin dış politikasının ana ilkesi “Yurtta sulh, cihanda sulh”tur.
- Devletlerarası ilişkilerde diyaloga açık ve yapıcıdır.
- Millî siyasete zarar verme niyeti olmayan devletlerle iyi ilişkiler kurmaktır.
- Devletlerarası ilişkiler tarihini iyi bilerek, güvenilirlik esasına bağlıdır.
- Dış politika barışçı, insanîyetçi, kendine güven kadar milliyetçidir.
- Mazlum milletlerin sorunlarıyla alakadardır.
- Diğer devletlerin işlerine karışmamaktır.
- Dünya barışına katkı sağlamaktır.

Yukarıda izah edilen Türk dış politikasının ilkelerinden hareketle Yeni Türk Devleti’nin amaçlarını ise Mehmet Gönübol’un ifadesiyle şöyle izah edebiliriz:

- Millî bir devlet kurmaktır.
- Tam bağımsız bir devlet olmaktır.
- Modernleşme ve demokratlaşmaktır.
- Devleti ilelebet yaşatmaktır.
- Barışı korumaktır.

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ GELİŞME EVRELERİ

Türk Dış Politikası’nın ana eksenini, Batılı devletlerin Türklere ve onun coğrafyasına karşı duydukları ilgi ve heveslere karşı geliştirilmiş politikalar oluşturmuştur. I. Dünya Savaşı sürecinde kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmalarla Türkleri ve Osmanlı’yı yok etme çabaları, akabinde Anadolu’nun işgali, bütün ülkede millî bir ruhun hareketlenmesine vesile olmuştur. 1919-1923 Yılları Arasında Türk Dış Politikası Mustafa Kemal Paşa’nın liderliğinde başlatılan çalışmalarda bir taraftan işgalcilere, diğer taraftan da İstanbul Hükümeti ve padişaha karşı mücadele edilmiştir. Amasya Tamimi, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi çalışmalarıyla takip edilecek plan, program, yöntem kadar, siyasi ve askerî anlamda ülkenin ve Anadolu insanının bilinçlendirilip teşkilatlandırılması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çabalar, 28 Ocak 1920’de Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda “Misak-ı Millî” kararlarının alınmasıyla daha anlamlı bir hâle gelmiştir. Bu kararlarla ülkenin toprak bütünlüğü ve tam bağımsızlığı hedeflenmiştir.

1923-1930 Yılları Arasında Türk Dış Politikası Türkiye, 1923-1930 tarihleri arasında bir taraftan Lozan’da çözümlenemeyen sorunlarla, diğer taraftan da bazı uluslararası sorunlarla uğraşmıştır. Musul Meselesi Bilindiği üzere Lozan Antlaşması’yla çözümü daha sonra yapılacak görüşmelere bırakılan en önemli anlaşmazlık Musul meselesiydi. Musul Bölgesi’nde zengin petrol yataklarının tespit edilmesinden sonra bu bölge İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerin rekabet alanına dönüşmüştür. 5 Haziran 1926’da İngiltere ile Ankara Antlaşması imzalandı ve Musul İngiltere’ye bırakılmış oldu. Dış Borçlar Meselesi Kapitülasyonlardan yararlanarak Osmanlı ülkesine en çok yatırım yapan ve en çok borç veren devlet Fransa’ydı. Bunun için de Fransa’nın çabası, verdiği paraları kurtarmak uğruna olmuştur.

Yabancı Okullar Meselesi Lozan Antlaşması sonrası Türk-Fransız ilişkilerini etkileyen meseleler arasında Fransız okulları ve diğer devletlerin kontrolünde faaliyetlerini sürdüren misyoner okulları gibi konular da vardı. Lozan Konferansı’nda da bu okulların Türk hükümetinin kontrolünde olması yolunda kararlar alınmıştı. Başlangıçta Fransa gibi ülkeler ılımlı politikalar takip ederken, daha sonra Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim-öğretim alanında çıkardığı kanunlar ve reformlardan rahatsız olmaya başlamışlardır. Nüfus Mübadelesi Meselesi Lozan Konferansı'nda ele alınan konulardan birisi de Türkiye'de ve Yunanistan'da yaşayan Türk ve Rumların karşılıklı olarak değişimiydi. Konferansta Norveçli Nansen'in teklif ettiği çözüm önerisi kabul görmüş ve taraflar arasında 30 Ocak 1923'te "Rum ve Türk Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavele" metni imzalanmış ve meselenin çözümü için önemli bir adım atılmıştı. Venizelos ve hükümetince iyice anlaşılınca taraflar arasındaki ilişkilerde de belirgin bir yumuşama ortaya çıktı. Yapılan görüşmeler sonucunda 10 Haziran 1930'da yeni bir mübadele antlaşması imzalanmış ve böylece sorun halledilmiş oldu.

Bozkurt-Lotus Olayı 1926 yılında Türkiye ve Fransa arasında yaşanan bu olay iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz olarak etkilemiştir. Bu mesele şöyle cereyan etmiştir: 2 Ağustos 1926'da Ege Denizi'nde seyreden kömür taşıyan Bozkurt adlı Türk gemisi, bir Fransız şirketine ait Lotus gemisiyle çarpışmış ve kazada sekiz Türk kaybolmuştur. Her iki geminin kaptanı hakkında açılan davada dikkatsizlik ve kazaya sebebiyet suçundan çeşitli cezalar verilmiştir. 1930-1939 Yılları Arasında Türk Dış Politikası Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1923-1930 yılları arasında bir taraftan iç politikaya dönük çabalar sergilerken, diğer taraftan da Lozan Antlaşması'yla çözümü sonraya bırakılan önemli dış politika meseleleriyle alakadar olmuş, hem iç hem de dış meselelerin çoğu bir sonuca kavuşturulmuştur. 1930'lardan itibaren ise dış politikada aktif roller üstlenme gayreti içinde olundu. Bu bütün dünyada işbirliğinin öneminin arttığı; ancak bir o kadar da güçleştiği bir sürecin devamından ibaretti. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Katılması (18 Temmuz 1932) Milletler Cemiyeti, I. Dünya Savaşı sonrası kurulan Yeni Dünya Düzeni yani "Versailles" sisteminin yaşatılması için kurulmuş uluslararası bir örgüttü. Türkiye, bu cemiyete ilk zamanlar sıcak bakmadı.

Zaman zaman Türkiye'nin Cemiyet'e üyeliği gündeme gelmişse de Musul meselesinde Cemiyet'in yanlı tavrı Türkiye'nin örgüte yaklaşımında mesafe koymasına sebep oldu. 6 Temmuz 1932 tarihli Milletler Cemiyeti Konseyi'nin toplantısında Türkiye'nin Cemiyet'e üyeliği için ittifakla davet kararı alındı. Bu davet 9 Temmuz'da TBMM'de kabul edilince Milletler Cemiyeti, Cenevre'de 18 Temmuz 1932'de kırk üç devletin ittifakıyla Türkiye'nin üyeliğini kabul etmiş oldu. Balkan Antantı (9 Şubat 1934) 1923'ten itibaren Balkan Devletleriyle dostluk antlaşmaları imzalandığı görülmektedir. 13 Aralık 1923'te Arnavutluk, 18 Ekim 1925'te Bulgaristan, 28 Ekim 1925'te Yunanistan gibi Balkan Devletleriyle barış ve dostluk antlaşmalarının imzalanması çok önemli adımlardı. İşte bu adımlar Balkan birliği için önemli işaretlerdi. Balkan devletleri arasında 5 Ekim 1930'da Atina'da bir konferans düzenlenmişti. Bu gelişmelerin nihayetinde Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya Dışişleri Bakanları Atina'da bir araya gelerek birlik için son hazırlıkları tamamlamış ve 9 Şubat 1934'te Atina'da Balkan Birliği (Entente) kurulmuştur.

Boğazlar Meselesi ve Montrö Sözleşmesi (20 Temmuz 1936) Lozan Konferansı sonrası imzalanan antlaşma da Türklerin boğazlar üzerindeki hâkimiyetini tesis edememiş ve boğazların idaresi yine uluslararası bir komisyona bırakılmış ve Milletler Cemiyeti'nin garantisi altına verilmişti. Lozan Konferansı'nda imzalanan antlaşma da Türklerin boğazlar üzerindeki hâkimiyetini tesis edememiş ve boğazların idaresi yine uluslararası bir komisyona bırakılmış ve Milletler Cemiyeti'nin garantisi altına verilmişti. Montreux de toplanan konferansta bu tezler ele alınmış ve 1936 tarihli Boğazlar Sözleşmesi Türkiye'nin tezleri doğrultusunda kabul edilmiştir. 20 Temmuz 1936'da konferansa katılan Türkiye, Avusturya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Sovyet Rusya, Fransa, Yunanistan, Avustralya ve Japonya'nın da kabul etmesiyle Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmış oldu. Sözleşmenin 20 yıllık olduğu ve beş yılda bir gözden geçirileceği kabul edilmiştir. Sadabad Paktı (8 Temmuz 1937) Türkiye, dünya devletlerinin yeni bir dünya savaşına sürüklenmekte olduğunu erken bir zamanda görebilmişti. Bunun için de ülkenin sınır güvenliğinin bir an evvel gerçekleştirilmesi için uğraş vermekteydi. İlk adım 1934'te Balkan Antantı'yla atılmıştı. Bu gibi çabalarını Orta Doğu devletleriyle de sürdürmek niyetindeydi.

Sadâbad Paktı, 14 Ocak 1938'de Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın kanun teklifiyle TBMM tarafından kabul edilmiştir. Böylece Türkiye doğu sınırlarını güvence altına almıştır. Pakt, II. Dünya Savaşı'yla birlikte kendiliğinden ortadan kalkmıştır. Ancak bölge barışına önemli bir katkı sağlamıştır. Hatay Meselesi ve Hatay'ın Türkiye'ye Katılma Süreci Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni fütursuzca kabullenmesinin sonuçlarından birisi de İskenderun, Antakya diğer bir ifadeyle Sancak Bölgesi'nin işgal edilmesiydi. Türkiye'nin kararlı tavrı ve dünyada meydana gelen konjonktürel gelişmeler Fransa'nın Sancak politikasını değişime zorlamıştır. Sancak'ta temsilci Garreau'yu görevden alarak 6 Haziran'da Abdurrahman Melek'i valiliğe atamıştır. 40 kişilik Mecliste 22 milletvekili çıkarmış, yeni Meclis 2 Eylül 1938'de toplanmıştır. Seçilen milletvekillerinin hepsi Türkçe yemin etmiştir.

Meclis, Milletler Cemiyeti'nin daha önce hazırladığı anayasayı kabul etmiş ve Tayfur Sökmen Cumhurbaşkanlığı'na, Abdulgani Türkmen Meclis Başkanlığı'na, Abdurrahman Melek de Başbakanlığa seçilmiştir. Ayrıca yapılan değişiklikle Sancak'ın adı değiştirilmiş ve devletin adı Hatay Cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. 2 Eylül 1938'de bağımsızlığı ilan eden Hatay Devleti, bundan sonra da Türkiye ile ilişkilerini bütün sıcaklığıyla sürdürmüştür. Yaklaşık bir yıl varlığını sürdüren Hatay Cumhuriyeti

ve Meclis'i Türkiye'ye ilhak etmeyi gündemine almıştır. Bu arzu, 29 Haziran 1939'da Meclis'te oybirliğiyle gerçekleştirilmiş ve Hatay Cumhuriyeti Anavatana katılma kararı vermiştir.

TÜRKİYE'DE TEK PARTİ YÖNETİMİNİN KURULMASI

1930'lara gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti sosyal, siyasal, ekonomik vb. alanlarda çok önemli reformlar yaptı. Bu süreçte çok partili hayata geçiş yönünde önemli denemeler olduysa da istenilen başarı elde edilemedi. 1932-1934 yılları arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve arkadaşlarınınca “Kadro” dergisi çıkarıldı. Kadrocular ekonomik politikalar çerçevesinde büyük Türk İnkılabı'nın ideolojisini oluşturmaya çalıştı. Bir taraftan Kadrocular, diğer taraftan da Recep Bey'i destekleyen “Ülkü” dergisi, adeta birbirine rakip ideolojiler yaratma çabası içinde oldular. Ülkede yaşanan yeni süreç 1935'te toplanan IV. CHP Kurultayı'nda kendini gösterdi. Genel Sekreter Recep Peker, yeni parti programı ve tüzüğünde yapılacak değişikliklerle parti-devlet bütünleşmesinin sağlanacağını ilan etti. 18 Haziran 1936'da alınan bir kararla da valiler aynı zamanda CHP il Başkanı, İçişleri Bakanlarının da CHP Genel Sekreteri olması usulü getirildi. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı ve ardından İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi ve CHP'nin 1938 Aralık ayındaki kurultayında aldığı kararlar yeni bir dönemin de hazırlayıcısı oldu.

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNDEN SONRA TÜRKİYE'DE YAŞANAN BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

Mustafa Kemal Atatürk, bir taraftan kurduğu devletin büyük iç sorunlarıyla uğraşırken, diğer taraftan da dünyanın gidişatından büyük endişeler duymaktaydı. Bu gelişmelerin getireceği sorunlarla da bir şekilde uğraşılacağını gören Mustafa Kemal Atatürk, öncelikle iç sorunları halletme yoluna gitti. Lozan'dan kalan dış sorunları ustalıklı bir çözüme kavuşturdu. Ülkenin büyük sorunları karşısında verilen mücadeleler, Mustafa Kemal Atatürk'ün bedenini yorgun düşürdü. 1937'de başlayan hastalığı 1938'de iyice depreşti ve yatağa düşürdü. 10 Kasım 1938'de 57 yaşında iken ebediyete intikal etti. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi 11 Kasım 1938'de CHP grubu toplanmış ve aday tespiti yapılmıştı. Milletvekillerinden 323 kişi oy kullanmış ve oylama sonucunda 322 kişinin oyuyla İsmet İnönü, cumhurbaşkanlığına aday gösterilmişti. TBMM'de yapılan oylamanın sonucunda da İsmet İnönü, Türkiye Cumhuriyeti'nin II. Cumhurbaşkanı seçilmişti. İnönü'nün cumhurbaşkanı seçildikten sonra yapmak istediği işlerden biri de siyaseten var olan gerginlikleri ortadan kaldırmaktı. Başta Kâzım Karabekir olmak üzere Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Fethi Okyar, Hüseyin Cahit Yalçın gibi önemli kişilerin CHP'ye katılmalarına ve milletvekili seçilmelerine ortam hazırlamıştır.

1945 YILINA KADAR TÜRKİYE'DE İÇ SİYASET VE BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

1945 yılına kadar tek partili sistem geçerliken, II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru da çok partili sisteme geçildiği bilinmektedir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinden kısa bir süre sonra, dünya yeni bir savaşla daha karşılaştı. Bu süreçte birlik-beraberlik sağlanarak ülkeyi savaşın dışında tutmak dış politikanın en önemli amacıydı. Bu dönemde Türkiye'nin ekonomik sorunlarından dolayı çok sıkıntı yaşanmıştı. Gençlerin önemli bir kısmı II. Dünya Savaşı yüzünden askere alınmış, iki milyon askerin toplanması ülkede malî dengeleri altüst etmiş, tarım başta olmak üzere birçok sektör darboğaza girmiş ve birçok temel ihtiyaçlar karşılanamadığı gibi karneye bağlanmıştı. Bu dönemde bazı önemli gelişmeler ise şöyle cereyan etmiştir: Millî Korunma Kanunu II. Dünya Savaşı ile büyük sıkıntılar çeken Türkiye'de fiyatlar hızla artmış, karaborsacılar çoğalmış, enflasyon beklentileri artmış, halk ciddi sıkıntılara girmiştir. Buna yönelik 18 Ocak 1940'da “Millî Korunma Kanunu” TBMM'de kabul edilmişti. Müstakil Grup Kurma Çabaları 29 Mayıs 1939'da toplanan Kurultay'da çok önemli kararlar alındı ve tüzük değişikliği gerçekleştirildi. Yapılan bu değişikliğe göre daha önceki kongrede prensipte kabul edilen Başbakanın Genel Başkan Vekilliği, İçişleri Bakanının Genel Sekreter olması usulü kaldırıldı. 1931'den önce hayata geçirilmiş olan parti müfettişlikleri yeniden kuruldu.

Müstakil Grup, siyaset bilimi açısından tek partili sistemden çok partili sisteme geçişte bir deneme olarak değerlendirilse de pratikte bekleneni veremedi ve 1946 Kurultayı'nda da kaldırıldı. Varlık Vergisi Varlık Vergisi ve uygulamaları Türkiye Cumhuriyeti tarihi ve Türk siyasal hayatının üzerinde bıraktığı olumsuz izlerle hatırlanmaktadır. Malî sıkıntılardan kurtulmak için bulunan kaynak, varlıklı ve büyük gelir sahibi olanlardan alınacak yeni vergiydi. Hazırlanan yasa tasarısı on yedi maddeden ibaretti. Vergi, tüccar, emlak sahipleri ve geliri yüksek düzeyde olan çiftçilerden bir kereliğine alınacaktı. Bu yeni vergiyle hükümetin savaş ekonomisini hayata geçirmek istediği anlaşılıyordu. Yasa tasarısı komisyonlardan geçtikten sonra TBMM gündemine getirilmiş ve tasarı 11 Kasım 1942'de kabul edilmişti. Yasa hemen hayata geçirilmiş, borçlarını zamanında ödemeyen mükelleflerin mal varlıklarına el konulduğu gibi bir kısmı da Erzurum-Aşkale başta olmak üzere ülkenin bazı yerlerine

bedenen çalıştırılmak üzere sürgüne gönderilmiştir. 15 Mart 1944’de 4350 sayılı kanunla Varlık Vergisi uygulamalarından vazgeçildi. Ancak vergi süreci iyi götürülemediği gibi istenilen vergide tahminlerin çok altında kaldı ve başarısız bir uygulama olarak tarihe geçti.

Köy Enstitüleri Köy Enstitüleri, parti-devlet bütünleşmesi süreci denilen Tek Parti, Millî Şef Dönemi’nde köyde eğitimi yükseltmek için hayata geçirilmiş önemli bir eğitim projesidir. Hakkında en çok konuşulan, yazılan, taraftarı ve karşıtlarının olduğu etkili bir proje olarak bilinmektedir. Köyü kalkındırmak ve kültür seviyesini yükselterek köylerin yaşanabilirliği için atılan bu gibi adımlar, deneyimler Köy Enstitüleri’nin hazırlayıcı programları oldu. Köy Enstitüsü Kanunu, 17 Nisan 1940’da TBMM’de kabul edildi. Köy Enstitüleri Kanunu’nun TBMM’de kabulünden sonra 1941-1949 yılları arasında enstitülerin sayısı yirmi bire yükseldi. Türkiye’nin çok partili hayata geçmesiyle Köy Enstitüleri’ne olan eleştiriler de artmaya başladı. Bu eleştirilerinden bazıları şunlardır:

- Buralarda köylü-kentli ayrımı yapılmaktadır.
- Buralarda komünist ideoloji aşılacaktır.
- Kadroları marksist-sol görüşlü öğretmenlerden oluşmuştur.
- Karma eğitim Türk aile ve ahlak anlayışına terstir.
- Enstitülerin yükünü köylüler çekiyor.

27 Ocak 1954’te 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri, öğretmen okulları olarak değiştirilerek kapatıldı. Toprak Reformu Mustafa Kemal Atatürk, sağlığında bu konuda da birçok adım attı ve zaman zaman da konuşmalarında yer verdi. Mesela, 1 Kasım 1929’da yaptığı konuşmasında; “Çiftçiye toprak vermek de bu hükümetin devamlı olarak üzerinde durması gereken bir konudur.” diyerek duyarlılığını göstermiştir. Şeyh Sait İsyani’nin ardından olaylara karışanların başka bölgelerde mecburî iskâna tabi tutulmasından dolayı bu kişilerin toprakları karşılığında gittikleri yerlerde topraklar verilmişti. Atatürk’ün ölümünden sonra kurulan hükümetler ve İnönü, bu konuyu çok önemsemişti. Nihayet bu konuda somut adım atıldı. “Çiftçiyi Topraklandırma Yasası” tasarısı TBMM’ye sunuldu ve 11 Haziran 1945’te de tasarı kabul edildi. Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli projelerinden biri TBMM’de kabul edilip yasallaşmasına rağmen maalesef uygulamaya konulamamıştı.

DÜNYA SAVAŞI’NDA TÜRKİYE’NİN POLİTİK TAVRI

Türkiye, Avrupa’da savaş çıktığında tarafsız kalmanın millî çıkarları için daha doğru olacağını düşünmüştür. Ancak Türkiye’nin jeopolitik ve stratejik konumu gereği büyük devletlerin politikalarına karşı politika ve tavır belirlemesi de bir o kadar zor olmuştur. Savaşın her iki tarafı da Türkiye’nin ya tarafsız olmasını ya da kendilerinin yanında yer alarak tavır belirlemesini çok önemsemiştir. 1941’in başından itibaren Almanya’nın Balkan devletlerine karşı takip ettiği politikaları, İngiltere’yi harekete geçirdi. İngiliz Başbakanı Churchill, Almanya’nın bu hareketinde başarılı olması hâlinde Orta Doğu’daki çıkarlarının zarar göreceğini düşündü. Bunun üzerine 31 Ocak 1941’de Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye bir mektup yazarak Türkiye’nin Mihver Devletleri’ne karşı savaşa girmesinin her iki devletin çıkarına olacağını, bunun içinde İngiltere olarak Türkiye’ye her türlü desteğin verileceğini ifade etti.

Türkiye ile kurulan diplomatik temaslar sonucu ise 17 Şubat 1941’de karşılıklı Saldırmazlık Paktı imzalandı. 4 Mart 1941’de Hitler, Cumhurbaşkanı İnönü’ye bir mektup yazarak Türkiye’ye karşı herhangi bir saldırının söz konusu olmayacağını bildirdi 1943’e gelindiğinde ABD’nin savaşa girmesiyle savaşın gidişatı müttefikler lehine gelişmeye başlamıştır. Kuzey Afrika’nın müttefiklerin kontrolüne geçmesi Stanlıngrad’da Almanya’nın yenilgisi Türkiye’yi kimi yönleriyle endişelendirmişti. Bu başarılar Sovyet Rusya’nın Türkiye’ye yönelik geleneksel politikalarının yeniden gündeme gelmesine ortam hazırladı. İngiliz Başbakanı Churchill, 30 Ocak 1943’te Adana’ya gelerek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile bir araya geldi. Müttefiklerin kararını bildirdi. Ve en geç ağustosa kadar savaşa katılmasının Türkiye’nin lehine olacağını ifade etti. İnönü ise Sovyet Rusya’nın politik olarak tehditlerinden endişe duyduğunu ve Türk ordusunun savaşa girebilmesi için iyi teçhiz edilmesi şartıyla savaşa katılabileceğini ileri sürdü. İngiltere, müttefikler adına Türkiye’nin şartlarını kabul ettiğini bildirdi. Türkiye’nin savaşa katılması için baskı yapılması kararı alındı. Bunun üzerine Roosevelt ve Churchill, ikinci kez Kahire’de bir araya geldi.

Türkiye Cumhurbaşkanı sıfatıyla İsmet İnönü’yü de Kahire’ye davet ettiler. 4-6 Aralık tarihleri arasında düzenlenen konferansta Şubat 1944’e kadar Türkiye’nin savaşa katılması gerektiği konusu ısrarla savunuldu. Ancak Türkiye, politikasından taviz vermedi ve savaşa katılmadı.

1945 SONRASI TÜRKİYE’DE YAŞANAN BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı’nda müttefiklerin baskılarına rağmen Türkiye’yi savaş dışı bir konumda tutmayı başaran İnönü, savaş sonrası iç politikaya dönük önemli adımlar atmayı da bildi. Savaş sonrası Türkiye, tavrını demokratik devletlerden (ABD, İngiltere vb.) yana kullanmasıyla Yeni Dünya Düzeni’nde aktif roller üstlendi. Bu da demokratik rejimden yana politikada itici dış güç oldu. Demokrasi ve çok partili hayata geçiş uğrunda önemli uğraşlar verildi.

Atatürk Dönemi’nde yaşanan tecrübeler ve 1924 tarihli anayasanın özgürlükçü felsefesi ve içeriğinde çok partili hayata yönelik herhangi bir engelin bulunmaması üzerine ilk adım atıldı. Uzun bir aradan sonra demokrasi yolunda kararlılığın bir ifadesi olarak 21 Temmuz 1946’da ilk defa tek dereceli ve

açık oy, gizli tasnif esaslarına göre genel seçim yapıldı. Millî Şef Dönemi'nde iç siyasete dönük atılan adımlar arasında daha önce dinî hayat ve laiklik yolunda atılan adımların yarattığı rahatsızlık CHP'ye yönelik dinsizlik suçlamalarını beraberinde getirdi.

II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYADA YAŞANAN BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER

Almanya, I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru mütareke istedi ve ardından da 28 Haziran 1919'da Versailles Barış Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Alsace ve Lorraine gibi önemli arazilerini kaybettiği gibi yüklü miktarda tazminat ödemeye de mahkûm edildi. Savaşın tamirat borçlarının tutarı belli olmadığı halde Almanya istemeyerek de olsa bu tutarı ödemeyi kabul etti. Bu durum Almanya'da büyük iç sorunlara sebep oldu. Birçok yerde isyanlar çıktı ve ihtilaller oldu. 31 Temmuz 1919'da Weimar Anayasası'nın kabul edilmesinden sonra Hitler'in iktidara geçmesine kadar sürecek olan Weimar Dönemi başladı. 16 Ekim 1925'te Lokarno'da imzalanan antlaşmayla Fransa'nın güvenlik endişeleri giderildiği gibi dünya barışı için önemli bir adım da atılmış oldu. 27 Ağustos 1928'de Fransa ve ABD'li diplomatların girişimiyle ABD, Fransa, İtalya, Japonya gibi 46 devletin katıldığı Briand-Kellog Paktı ve 1930'da Londra'da Deniz Silahsızlanma Antlaşması'nın imzalanmasıyla dünya devletleri arasında barış ortamı hazırlandı. II. Dünya Savaşı öncesi dünya barışını etkileyen diğer bir devlet ise İtalya idi. İtalya, I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkmasına rağmen memnun kalmayan tek devletti. Arazisini genişletmesine rağmen Adriyatik'te, Balkanlar'da, Anadolu'da ve Alman sömürgelerinin paylaşımında kendilerine haksızlık edildiğini; hatta Rıfkı Salim Burçak'ın ifadesiyle " fakir akraba" muamelesi yapıldığını düşünmekteydi.

1929 Dünya Ekonomik Krizi, ABD başta olmak üzere birçok dünya devletini etkiledi. Bu etkiyi en çok hisseden devletlerin başında Almanya geliyordu. Hitler, iktidarını kuvvetlendirmek için de bir dizi tedbir aldı. Mesela; parlamentoyu kapattı, polis teşkilatlarını kontrolüne aldı, sendikaları kapattı. Ardından da 14 Temmuz 1933'te de Nazi Partisi'nin diktatörlüğü ilan edildi. Bütün partiler kapatıldı. Almanya'da yaşayan Yahudilere karşı "anti-semitizm" uygulamaya başladı. Yahudilerin ülkeyi terk etmeleri için baskı rejimi uygulandı. İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ve Gelişmeler II. Dünya Savaşı'nın tarafları, savaşı kazanabilmek ve süreci lehlerine çevirebilmek maksadıyla çok önemli diplomatik temaslarda bulundular. Bu temaslar sadece savaşın kazanılmasını hedef almamıştır. ABD'nin savaşa girmesi ve 1943'te savaşın seyrinin müttefikler lehine dönmesi diplomatik temasların da hızlanmasını sağladı. Bu çerçevede 1943 yılı içinde birçok konferans gerçekleştirildi.

Casablanca Konferansı (Ocak 1943) Konferans, 14-24 Ocak 1943 tarihleri arası toplandı. Konferansta şu önemli kararlar alındı: Rusya üzerinde Alman baskısını kırmak için Sicilya'da yeni bir cephe açmak, Türkiye'nin savaşa katılmasını sağlamak ve Almanya ve müttefikleri teslim oluncaya kadar savaşmak. Bu konferans Müttefiklerin kendi aralarında işbirliğini geliştirmesine katkı sağladı. Washington Konferansı (Mayıs 1943) Bu konferansta da İtalya'nın işgal edilmesi, Almanlara baskı yapılarak Rusya üzerindeki baskının azaltılması, Romanya petrol sahasının bombalanabilmesi için Türkiye'nin savaşa girmesinin sağlanması kabul edildi. Ayrıca Almanya'nın işgali ve Fransa'nın kurtarılması için Fransa üzerinden yeni bir cephe açılması ve savaş sonrası dünya barışının temini için ABD, İngiltere, Sovyet Rusya ve Çin'e yeni görevlerin verilmesi kabul edildi.

Quebec Konferansı (Ağustos 1943) 11-12 Ağustos 1943'te toplanan konferansın gündemi İtalya'nın işgali ve Mussolini'nin tutuklanması gibi gelişmeleri görüşmekti. I. Moskova Konferansı (Ekim-Kasım 1943) ABD, İngiltere, Sovyet Rusya ve Çin Dışişleri Bakanları savaşın gidişatını tartışmak üzere 19 Ekim-Kasım 1943 tarihleri arasında Moskova'da bir araya geldi. Kahire Konferansı (Kasım 1943) Konferans, 22-26 Kasım 1943 tarihleri arasında İngiltere ve ABD arasında yapıldı. Stalin'in ısrarıyla Tahran'da toplanılması kararlaştırıldı. Konu, Uzak Doğu'daki gelişmeler olunca Çinli yetkililerle Kahire'de bir konferansın toplanması uygun görüldü. İngiltere ve ABD'nin amacı, Tahran'a ne istediğini bilerek gitmekti. Konferansta Uzak Doğu'daki gelişmeler değerlendirilmiştir. Tahran Konferansı (Kasım-Aralık 1943) Konferans, 28 Kasım-1 Aralık 1943 tarihleri arasında yapıldı. Türkiye'nin savaşa sokulması, Polonya sınırının tespiti, savaş sonrası düşünülen yeni milletlerarası örgütün kurulması için ABD, İngiltere, Sovyet Rusya ve Çin'e sorumluluklar verilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca bu konferansta müttefikler arasında görüş ayrılıkları ortaya çıktı.

II. Moskova Konferansı (Ekim 1944) 1944'te Sovyet Rusya'nın Balkanlar ve Orta Avrupa'daki politikalarından rahatsız olan Churchill, 9-20 Ekim 1944 tarihleri arasında Moskova'da Stalin ile görüştü. Bu görüşmelerde Balkanlarda iki devlet arasında nüfuz alanları konusunda bir karara varıldı. Yalta Konferansı (Şubat 1945) Konferans, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında ABD, İngiltere, Sovyet Rusya arasında yapıldı. Toplantının amacı Müttefik Devletler arasında görüş ayrılıklarının bir şekilde halledilmesiydi. Potsdam Konferansı (Temmuz-Ağustos 1945) Müttefiklerin Almanya'ya karşı

başlattıkları harekâtın sonucunda Almanya işgal edildi. Hitler intihar etti.

Yeni idareyi ele alan Doenitz, 7 Mayıs 1945'te kayıtsız şartsız Almanya'nın teslim olduğunu, yenilgiyi kabul ettiklerini bildirdi. Bu durum Avrupa'da birçok sorunun da tartışılmasını başlattı. Bu sorunların çözümü için Berlin'e yakın Potsdam Kenti'nde ABD, İngiltere, SSCB bir araya geldi. Konferansın en yoğun gündemi Almanya idi. Bu konuda da ABD, İngiltere, Sovyet Rusya ve Fransa işgal ettikleri Alman topraklarında Nazizmin bütün izlerini silecek ve buralarda demokratik sistem kurulmasını sağlayacaktı. Alman ekonomisi, barış ekonomisi olarak yeniden düzenlenecek ve savaş suçlularının yargılanması sağlanacaktı. II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük felaketin sonuçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Bu savaşın sonunda 40 milyona yakın insan öldü. Sadece Polonya'da bu rakam 5 milyon idi.
- ABD, Yeni Dünya Düzeni'nin en büyük aktörü oldu.
- Nazizm, faşizm gibi totaliter rejimler yıkıldı.
- Yalta Konferansı'yla Yeni Dünya'nın kurulması için önemli kararlar alındı.
- Japonya'da atılan atom bombaları sonucu binlerce sivil katledildi.
- Almanya, Doğu ve Batı Almanya diye ikiye ayrıldı.
- Sömürgecilik sona erdi ve birçok sömürge bağımsızlık savaşı süreci başladı (Mısır, Cezayir, Fas, Tunus vs.).
- Komünizm, Uzak Doğu başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesine yayılmaya başladı.
- Filistin topraklarında 1948'de İsrail Devleti kuruldu.
- Komünizme karşı 9 Nisan 1949'da NATO kuruldu.
- 1955'te ise NATO'ya karşı VARŞOVA PAKTI kuruldu.
- İtalya, On İki Ada ve Trablusgarp üzerindeki haklarından vazgeçti ve bağımsız Libya devleti kuruldu. On İki Ada ise Yunanistan'a verildi.
- Sovyet Rusya, Çekoslovakya'yı işgal etti. • Soğuk savaş dönemi başladı.

TÜRKİYE'NİN ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİ

Dünya Savaşı'nın çıkmasında etkili olan faşizan politikalar, savaş sonrası büyük bir yenilgi yaşayınca Türkiye de demokratik ülkeler yanında durmayı çıkarlarına uygun görmüştü. Türkiye'nin bu tavrını etkileyen bir başka hadise de 1945'te SSCB'nin daha önce Türkiye ile imzaladığı dostluk ve saldırmazlık antlaşmasını tanımayacağını ilan etmiş olmasıydı. Türkiye, 15 Ağustos 1945'te Birleşmiş Milletler'e kabul edilmişti. Demokratik tarafı temsil ettiğini iddia eden bu örgüt, doğal olarak otoriter yönetimlerle yönetilen ülkelere karşı mesafeli duruş sergilemiştir. Bu gerçeğe göre hareket eden Türkiye, konumunu değiştirme gereği duymaya başlamıştır. Ve bunun ilk adımını da 19 Mayıs 1945'te İsmet İnönü'nün yeni mesajlarıyla atılmıştı. Bu mesaj ülkede çok partili hayata yeniden geçilebileceğinin ilk işareti olmuştur. İnönü'nün 19 Mayıs konuşmasından cesaret alan Nuri Demirağ ve arkadaşları Millî Kalkınma Partisi'nin kurulması için 7 Temmuz 1945'te İçişleri Bakanlığı'na kuruluş dilekçesini vermiştir. Rüştü Saraçoğlu Hükümeti bu isteği haklı bulmuş ve 5 Eylül 1945'te yeni partinin kuruluşu resmen gerçekleşmiştir.

DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ

Türk siyasal hayatında demokrasiye geçişlerde inişli çıkışlı süreçler 1945'ten itibaren yerini daha olumlu, gerçekçi ve somut çabalara bırakmıştı. "II. Dalga Demokrasisi" olarak tanımlanan bu süreçte demokrasinin en önemli unsurlarından olan farklı görüşte siyasi partilerin kurulmasının hızlanması dikkat çekici olmuştu. Bu süreçte kurulan en önemli parti ise Demokrat Parti idi. CHP'nin kuruluşundan itibaren yönetimde etkin olan katmanlarla zımnî bir şekilde kurduğu birliktelik, 1945'e gelindiği zaman iyice zayıflamıştı. Bu durum 21 Mayıs 1945'te bütçe görüşmelerinde iyice belirgin hâle gelmişti. Dörtlü Takrir (Önerge) Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı, TBMM gündemine gelince, Meclis'te çok sert tartışmalar yaşanmıştı. 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in imzalarının bulunduğu "Dörtlü Takrir" diye bilinen önerge, CHP Meclis Grubu'na sunulmuştu.

Takrir, 12 Haziran 1945'te CHP grubunda görüşüldü ve görüşmeler sonucunda da önergede isimleri olan dört kişinin dışında, oy birliği ile reddedilmiştir. Tan Gazetesi Olayı DP'nin kuruluş çabalarının devam ettiği esnada Zekeriya ve Sabiha Sertel'in çıkardığı Tan Gazetesi ve Görüşler Dergisi'nde Celal Bayar ve arkadaşlarının fikren ve fiilen desteklenmesi, İnönü ve CHP yönetimine karşı ise ağır eleştiriler yapılması, dahası bu yayın organlarında komünizm propagandasının yapıldığı yolunda kışkırtmalar neticesinde 4 Aralık 1945'te üniversiteli gençlerin Tan Gazetesi, Görüşler Dergisi ve La Turkey gibi gazetelerin matbaalarını basarak tahrip etmeleri gündeme oturmuştu. Demokrat Parti'nin Kurulması (7 Ocak 1946) Yeni partinin kurulması için gerekli ön çalışmalar süratle tamamlanmıştı. Türkiye'de uzun ve sancılı yıllardan sonra çok partili hayata dolayısıyla demokrasiye yeniden geçiş çabaları, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin Ankara'da kurulmasıyla yeni bir boyut kazanmıştı. Partinin kurucuları; Dörtlü Takrir 'de imzaları bulunan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'yü. Demokrat Parti'nin Tüzüğü ve Programı Demokrat Parti'nin kurulmasıyla parti tüzüğü ve programının esasları da ortaya çıkmıştır. Tüzüğe göre Demokrat Parti, Cemiyetler Kanunu'na göre kurulmuş bir cemiyet olarak adlandırılmıştır. Tüzüğün üçüncü maddesine göre Demokrat Parti'ye üye olabilmek için bazı şartlar öne sürülmüştür. Bunlar:

- Millî Mücadele'ye aykırı harekette bulunmamış olmak.
- Türk milletinin birlik ve istiklalini parçalamağı hedef tutan ideolojilere bulaşmamış olmak.
- Partiden milletvekili seçilebilmek için Genel İdare Kurulu tarafından aday gösterilmek.

Programın ilk kısmında demokrasi ve liberalleşme vurgusu yapılırken; ikinci kısmında da kurulacak olan Demokrat Parti hükümetlerinin adalet, millî eğitim, sağlık, tekel, ticaret, tarım, maliye, bayındırlık ve ulaştırma ve sosyal meseleler vs. hakkındaki yönetim anlayışlarını ve yapacaklarını açıklamışlardır. 1950'lere Kadar Demokrat Parti'nin Çalışmaları Demokrat Parti'nin 7 Ocak 1946'da Türk siyasal hayatına katılmasından sonra CHP iktidarının atacağı adımlar da netleşmeye başlamıştı. TBMM, tek dereceli seçim yasasını kabul ve seçimlerin bir sene erkene alınması kararını almıştı. Bu durum kamuoyunda ve Demokrat Parti'nin üzerinde soğuk duş etkisi oluşturmuştu. Çünkü yeni bir parti olması hasebiyle örgütlenmesini dahi tamamlayamaması ve adeta siyaseten baskına uğraması önemli tartışmalara sebep olmuştu. 5 Haziran 1946'da "açık oy gizli tasnif ve seçimden hemen sonra pusulaların yakılması" gibi konuları içeren kanunun çıkmasıyla 1947'de yapılacak seçimler 21 Temmuz 1946'da yapılmış ve baskın bir seçim olmasına rağmen 465 sandalyeden 66'sını DP

kazanabilmiştir.

Demokrat Parti'nin bütün itirazları da bu seçimin sonucunu değiştirmemiş ve Türk siyasal hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Türk demokrasi tarihinde İnönü'nün "12 Temmuz Beyannamesi" olarak bilinen bildiride Cumhurbaşkanı olarak taraflara eşit mesafede olduğunu bildirerek geri dönülmez bir şekilde çok partili hayata başlandığının altını çizmişti. Bu bildiri, iktidar ve muhalefet arasındaki gerginliğe de son vermişti. İlk kez imam hatip okulları, kuran kursları, ilahiyat fakültesi açıldığı gibi, tekke ve zaviyelerin yeniden açılmasına da izin verilmişti. Kongre, çalışmalarını 25 Haziran'da tamamlamıştı. Celal Bayar yeniden Genel Başkan seçilmişti. Kongrede, "Ana Davalar Komisyonu Raporu" da görüşülerek demokrasi yolunda atılacak adımlar bir kez daha tartışılmış ve rapor oy birliği ile kabul edilmişti. Böylece DP, kurulduğu andan itibaren kurumsallaşmasını tamamlamış ve kadrosunu da yenileyerek iktidara talip olduğunu Türk kamuoyuna duyurmuştur.

1950 Seçimleri ve Demokrat Parti Günaltay Hükümeti'nin ilk işi 16 Şubat 1950'de TBMM'de kabul edilen tek dereceli, gizli oy açık tasnif ve seçimlerin adli denetim altında yapılmasını sağlayan kanunu çıkarmak olmuştu. Alınan karar doğrultusunda TBMM, 24 Mart 1950'de kendini fesh ederek 14 Mayıs 1950'de serbest genel seçimlerin yapılmasına öncülük etmişti. Bu seçimler ile Türkiye'de CHP'nin Tek Parti ve Millî Şef Dönemleri de sona ermiş, çok partili seçimler ülkeyi demokrasiye bir adım daha yaklaştırmıştır.

DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDAR YILLARI

DP, ilk grup toplantısını 20 Mayıs 1950'de yapmıştı. Bu toplantıda Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı'na, Refik Koraltan'ın da TBMM Başkanlığı'na aday gösterilmesi kararı alınmıştı. 22 Mayıs'ta TBMM, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanlığı'na, Refik Koraltan'ı TBMM Başkanlığı'na, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, Fuat Hulusi Demirelli'yi de Başkan Vekilliklerine seçmişti. Adnan Menderes ise yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Böylece DP'liler ülke yönetimine hâkim olmuşlardı. 23 Mayıs'ta da İsmet İnönü, CHP Genel Başkanlığı görevini yeniden devralırken DP'de ise Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra, Adnan Menderes hem genel başkanlığa hem de başbakanlığa getirilmişti.

Demokrat Parti'nin İktidar Yıllarında Dikkat Çeken Bazı Önemli Faaliyetleri Komutanlar ve Valilerin Bir Kısmının Tasfiye Edilmesi Adnan Menderes Hükümeti, 2 Haziran'da güvenoyu almıştı. Birkaç gün sonra da askerın hükümete karşı darbe yapacağı ihbarı üzerine harekete geçen yeni hükümet, bir durum değerlendirmesi yapmıştı. Bunun sonucunda orduyu hizaya getirmek için harekete geçmişti. Birçok general ve üst rütbeli subay emekliye sevk edilmiştir. Askere yönelik yapılan değişiklikten bir hafta sonra da valiler için benzer bir adım atılmıştı. Böylece hükümet, ülke yönetiminde otoritesini kurmak için önemli adımlar atacağıнын sinyallerini de vermiştir. Arapça Ezan Yasağının Kaldırılması 1932'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir tamimiyle Arapça ezan yasaklanmış, 1941'de de 4055 sayılı kanunla bu yasak yasal bir zemine kavuşturulmuştu. Halkın büyük bir kesiminin tepkisini çeken bu yasak, CHP'ye karşı kullanılmıştı. DP, muhafazakâr seçmenine verdiği sözü tutmak adına 16 Haziran 1950'de Arapça ezan yasağını kaldırmıştır. CHP ise bu yasağın kalkmasına karşı çıkmamıştır. Ayrıca 14 Temmuz 1950'de geçmişe dönük bütün suçları kapsayan genel bir af da çıkarılmıştır.

Kore Savaşı ve Türkiye'nin Nato'ya Girişi Demokrat Parti'nin dış politika alanında aldığı ilk ve en önemli kararı Kore Savaşı'na Birleşmiş Milletler kararı doğrultusunda katılmak olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kore'ye müdahale için oluşturacağı uluslararası güce Türkiye'nin davet edilmesini, ileride NATO (Kuzey Atlantik Paketi)'ya girebilmek için önemli bir fırsat olarak değerlendiren DP Hükümeti, 25 Temmuz 1950'de 4500 kişilik bir tugay ile bu güce iştirak edeceğini beyan etmişti. Böylece Türkiye, ABD'den sonra Kore'ye asker gönderen ilk devlet oldu. 1 Kasım 1950'de de TBMM, alınan bu kararı onaylamıştı. Bu gelişmelerden sonra 1 Ağustos 1950'de Türkiye, 4 Nisan 1949'da kurulan NATO'ya üyelik için başvurmuştu; ancak bu talep reddedilmişti. Bu girişimlerin nihayetinde ABD'nin desteği ile Türkiye, 20 Eylül 1951'de NATO'ya davet edilmiş ve üyelik protokolü imzalanmıştır. 18 Şubat 1952'de de TBMM, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini onaylayarak savaş sonrası Yeni Dünya'ya entegrasyonunu sağlamak yolunda önemli bir adım atmıştı.

6-7 Eylül Olayları 6 Eylül günü Expres gazetesinde çıkan asılsız bir haber, yaşanacakların kıvılcımı olmuştu. Gazetede çıkan bu asparagas habere göre Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atılmıştı. Bu haberin duyulması üzerine İstanbul ve İzmir'de başlayan gösteriler buralarda yaşayan Rumların canına ve malına yönelik şiddet eylemlerine dönüşmüştü. Olayların çıkmasından sonra sıkıyönetim ilan edilerek sorumluların cezalandırılması için harekete geçilmişti. Sivil-asker birçok kişi görevinden uzaklaştırılmıştı. Kıbrıs Türk'tür Derneği kapatılmış ve olaylar bastırılarak sükunet sağlanmıştı. Ancak Kıbrıs meselesi kapanmamıştı. 13-19 Şubat 1959'da Zürih ve Londra'da imzalanan antlaşmalarla Kıbrıs'ın bağımsızlığı tanınmıştır. Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması (18 Nisan 1960) 1959 yılında, DP'nin politikalarına karşı olanlar değişik zamanlarda Uşak, Çanakkale, Kayseri, İstanbul, Ankara gibi şehirlerde gösteriler yapmış, buna karşı hükümet de bazı tedbirler almıştır. Hükümet olaylara ilişkin yayınladığı bildiride olup bitenlerin CHP'nin silahlı tertibi olduğunu vurgulamış ve basınının bir kısmını da şiddet eylemlerini teşvik etmekle suçlamıştır. Nihayetinde Hükümet, bütün bu tarz olayların sebebini ve gelişmeleri aydınlatmak için "Tahkikat Komisyonu"

kurmaya karar vermiştir. 18 Nisan 1960'da DP'li on beş kişiden oluşan bir komisyon kurulmuştu. Komisyonun kararlarına muhalefet edenlerin çeşitli cezalara çarptırılmaları esası getirilmişti.

1960 ASKERİ DARBESİ VE DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ SONU

Hükümete karşı yapılan yıpratıcı eylemler karşısında çaresiz kalan DP'li yöneticiler inisiyatif hukuk dışı oluşumlara kaptırmıştı. Durumdan vazife çıkaran Türk Silahlı Kuvvetleri içinde ortaya çıkan “ Albaylar Cuntası” 26/27 Mayıs 1960 gecesi ülke yönetimine el koyduklarını ilan etmiştiler. Askerî Darbe sonucunda otuz sekiz kişiden oluşan Millî Birlik Komitesi (MBK), ülkede kontrolü ele geçirerek başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmak üzere DP'lileri tutuklayarak Yassıada'da hapsedmiştiler. MBK Başkanlığı'na ise Cemal Gürsel getirilmişti. Yassıada yargılamaları neticesinde; Başbakan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun idamı MBK tarafından onaylanarak infaz edilmiştiler. Diğerleri ise muhtelif cezalara çarptırılmıştı. 6 Ocak 1961'de MBK ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kurucu Meclis, çalışmalarına başlamıştı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yeni bir anayasanın hazırlanması için görevlendirilmişti. Hazırlanan anayasa 9 Temmuz 1961'de ilk defa halk oylamasına sunularak % 61 evet oyu ile kabul edilmiştir.

ATATÜRK DÜŞÜNCE SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE ATATÜRK İLKELERİ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel özelliklerini ifade eden 5 Şubat 1937'den beri anayasada yerini bulan Atatürk İlkeleri; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık olmak üzere altı tanedir. Atatürk İlkeleri; siyasal içerikli olduğu kadar, toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ile de doğrudan ilgilidir. Her biri ayrı özellikler taşıdığı hâlde birbirini tamamlayan ortak değerleri de içlerinde barındırırlar. Millî egemenlik, demokrasi, tam bağımsızlık, çağdaşlaşma, akılcılık ve bilimsellik bütün ilkelerin içerisinde bulunan ortak özelliklerdir. Cumhuriyetçilik Cumhuriyet, bir devlet veya hükümet şekli olarak da ifade edilir. Devlet şekli olarak Cumhuriyet; egemenliğin bir kişi veya zümreye değil, toplumun bütününe ait olması demektir. Hükümet şekli olarak ise başta devlet başkanı olmak üzere, devletin başlıca temel organlarının seçimle belirlendiği, dolayısıyla veraset sisteminin kesinlikle kabul edilmediği bir hükümet şeklidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası olan 1921 tarihli Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun 29 Ekim 1923'te yapılan değişikliğinde "Cumhuriyet" bir hükümet şekli olarak ifade edildiği hâlde, 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında Cumhuriyet bir devlet şekli olarak belirlenmiştir. Demokrasi ile Cumhuriyet'in yakın ilgisi vardır. Ancak bu kavramlar birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Cumhuriyet bir biçimi, demokrasi ise içeriği ifade eder. Cumhuriyet devleti ve toplumu; demokrasi ise bireyi dolayısıyla yaşam tarzını ifade eder. Atatürk İlkelerinden Cumhuriyetçilik ana ilke mesabesinde. Diğer bütün ilkelerin varlığı Cumhuriyetçilik ilkesinin yerleşmesiyle mümkündür. Bu ilke Yeni Türkiye Devleti'nin temelidir. Bu yüzden 1924'lerden itibaren Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında, değiştirilmesi teklif bile edilemeyecek bir ana ilke olarak kabul edilmiştir. Milliyetçilik Milliyetçilik millet gerçeğinden hareket eden bir fikir akımı ve çağımızın en önemli düşünce akımlarından birisidir. Milliyetçilik sadece ortak geçmişe bağlılık değil, istikbale yönelik amaç, gaye ve düşünceler açısından da birlikteliği ifade eder. Milliyetçilik; insanın içinde yaşadığı topluma yakın olması, kendisini ona bağlı hissetmesi, onu sevmesi ve yüceltmesidir. Milliyetçilik, ideal ve kader birliğinin yönlerini belirten bir prensiptir ve toplumu düzeltme amacını güder. Türk milliyetçiliğinin kendine has özellikleri vardır. Türk milliyetçiliği fertleri Türk milletine bağlayan manevi bir köprüdür. Atatürk'ün öngördüğü Türk milliyetçiliğinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Millî birlik, beraberlik ve bütünlüğü esas alır.
- Saldırgan değil barıştan yanadır.
- Irkçılık ve şovenizme karşıdır.
- Laik ve çağdaş düşünceye açıktır.
- Demokratiktir. Halkçılık Halkçılık, halkın halk tarafından halk için idaresidir.

Halkçılıkta asıl önemli olan halkın kendi kendini demokratik esaslara uygun olarak yönetmesidir. Halkçılıkta devletin siyasî rejimi, halk tarafından ve halkın menfaati esas alınarak kullanılır. Halkçılık gerçek demokrasinin gerçekleşmesi ve yerleşmesi amacına yöneliktir. Atatürk'e göre Halkçılık ilkesinin temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Halkçılık, diğer sistemlerde olduğu gibi toplumun bir kesimini değil, tüm milleti kapsar, toplumun tümünü halk olarak görür.
- Sınıf kavramına ve sınıf çatışmasına karşıdır. Atatürk'e göre sınıf yoktur, meslekler ve çalışma grupları vardır.
- Demokrasi ve millî egemenlikten yanadır.
- Kanun önünde eşitlik ve adaleti sağlamaya yöneliktir. Halkın mutluluğunu sağlamayı ve refah düzeyini artırmayı amaçlar.
- Vatandaş ile devlet arasındaki ilişkileri düzenlemeyi ve aydın ile halk arasındaki kopukluğu gidermeyi amaçlar.
- Fertlerin belli bir düzen ve disiplin içerisinde ve eşit şartlarda yaşamalarını sağlamayı ifade eder.

Atatürkçü düşüncede Halkçılık ilkesi iç barışın teminatıdır. Bu ilkenin uygulanması ile sınıfsız, ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir toplumun varlığı sağlanmaktadır.

Devletçilik Devletçilik; devlet yetkilerinin artması, genişlemesi, kamu hizmet ve faaliyetlerinin yayılması demektir. Devletçiliği geniş ve dar anlamda da tanımlayabiliriz. Geniş anlamda; devletin ekonomiye, toplum hayatına ve kültürel çevreye yapmış olduğu bütün müdahaleleri kapsar. Dar

anlamda ise Devletçilik devletin mal ve hizmetleri doğrudan üretmesi manasına gelir. 1931’de Atatürk’ün Devletçilik ilkesi Türkiye’nin kalkınma programının esaslı bir maddesi olarak benimsenmiştir. Devletin kısa zamanda kalkınması için özellikle ekonomik alanda fertlerin yapamayacağı yatırımları devletin yapması ve ekonomiyi geliştirmek; sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamak için yürürlüğe konulmuştur. Türkiye’de uygulanan Atatürk’ün Devletçilik anlayışı dünyada uygulanan herhangi bir sistemle tanımlanamaz. Prensipleri Atatürk tarafından belirlenmiş, Türkiye’nin ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak geliştirilmiş Türkiye’ye özgü bir sistemdir. İnkılapçılık Atatürk ilkelerinden İnkılapçılık, Türk inkılabının korunması, aklın ve bilimin yol göstericiliğinde çağın gerçeklerine göre sürekli olarak geliştirilmesi ve yenilenmesi ilkesidir. İnkılapların kararlılıkla korunması, inkılapçıların, özellikle de Atatürk’ün Cumhuriyeti emanet ettiği Türk gençliğinin görevidir. İnkılapçılık elbette sadece Türk inkılabını korumak anlamını taşımaz. Tek başına böyle bir anlayış inkılabı dondurmamak, onu ölüme mahkûm etmek anlamına gelir. Bu nedenle Türk inkılabının dinamik idealinin gerçekleşmesi, çağdaş uygarlık düzeyinin gerektirdiği atılımların yapılmasını gerektirir. Çünkü uygarlık yolunda başarı, yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, ekonomik hayatta, bilim ve fen alanında başarılı olmak için tek gelişme ve ilerleme yolu budur. Laiklik Laiklik; en genel tanımıyla, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dinî inançların devlet yönetiminde ve siyasette rol oynamaması esasına dayanır Atatürk, Türk toplumu içinde dinî veya etnik açıdan mevcut olan çeşitli grupların bir arada yaşayabilmesi için, devletin iç siyasetini şu iki ilke etrafında toplamıştır:

- Ülkeyi laik hukuk temeline dayandırmak,
- Birleştirici nitelikte olan dil, tarih ve kültür birliğine dayanan modern millet anlayışını egemen kılmak.

Bu iki ilkenin uygulanması ile ülkede “ümme” bilincinin yerine “millet” bilinci yerleştirilecektir. Bu konudaki ilk adımlar İstiklal Savaşı Dönemi’nde millet egemenliği vurgusuyla kendini göstermiştir. Bu konuda ilk icraat da 1 Kasım 1922’de Saltanatın kaldırılmasıdır. Böylece ülkede fiilen yürürlükte olan rejimin ilanının önü açılmış ve 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edilmiştir. 3 Mart 1924’te hilafet kurumu kaldırılarak laik devletin önündeki en büyük engel aşılmıştır. Aynı gün kabul edilen başka bir kanunla Şeriye ve Evkaf Vekâleti de kaldırılmıştır. Yine aynı tarihte kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Eğitim-Öğretimi Birleştirme Kanunu) ile birbirinden farklı dünya görüşlerine sahip eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış ve böylece “Laik Eğitim Sistemi’ne” geçilmiştir. 30 Kasım 1925 tarihli “Tekke, Zaviye ve Türbelerin” kapatılmasına dair kanun ile 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesi Türkiye’yi laikleştiren önemli aşamaları oluşturmaktadır. Sonuç olarak laiklik anlayışında din, devlet ve dünya işlerine karışmayacak, vicdanlardaki kutsal yerini koruyacaktır.

Laiklik; din düşmanlığı, dine baskı ve saygısızlık değildir. Tam tersine laiklik dinin her türlü çıkar hesaplarından uzak tutulması, siyasete alet edilmemesidir.

BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni oluşturan Atatürk'ün temel ilkelerini, çeşitli yönleriyle destekleyen ve tamamlayan ilkelere bütünleyici ilkeler denir. Millî Egemenlik Egemenlik veya hâkimiyet kelime anlamı itibariyle hükmeden, buyuran, buyruğunu yürütebilen üstün güç demektir. Millî egemenlik ise; bütün alanlarda karar verme yetkisinin, milletin ya da milleti temsil eden bir tüzel kişiliğin elinde olması dolayısıyla millet adına verilecek kararların yine millet tarafından verilmesi demektir. Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, TBMM'nin açılması ve 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'ndaki egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ilkesinin kabul edilmesi ve yürürlüğe konulması bu konuda önemli dönüm noktalarıdır. Ayrıca millî egemenlik, demokrasinin temel şartı olarak bütün demokratik ülkelerde devlet yönetiminde devlete yön verirken, aynı zamanda devletin fonksiyonlarının oluşmasını da sağlar. Bu açıdan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurumsal yapılarının oluşmasında ve inkılapların gerçekleşmesinde, milletin iktidarı elinde bulundurması büyük kolaylıklar sağlamıştır. Sonuç olarak Atatürk, TBMM'yi açarak en büyük ideali olan millî egemenlik prensibini devletin temel unsurlarından biri hâline getirirken “ Hakimiyet kayıtsız şartsız millettir.” ifadesiyle de hükümler hakkını sadece TBMM'ye vermiştir. Bu ifadenin anayasada yer alması millî egemenliğin hukukî anlamda güvence altına alınmasını sağlamıştır.

Millî egemenlik ilkesi devlet yönetiminde en yüksek gücün millete ait olduğunu göstermesi sebebiyle Cumhuriyetçilik ilkesini tamamlar. Tam Bağımsızlık Bağımsızlık, bir devletin başka bir devlete veya uluslararası bir kuruluşa tabi olmaması ya da bağlı bulunmaması demektir. Millî bağımsızlık ise bağımsızlığın milletçe benimsenmesi ve amaç edinilmesidir. Türk milleti, karakteri itibariyle, tarihin her devresinde tam bağımsız yaşamaya büyük önem vermiş ve bu uğurda canını feda etmekten çekinmemiştir. Son olarak Millî Mücadele adını verdiğimiz savaşı da bu ilkenin gerçekleştirilmesi için yapmış ve her türlü zorluğa rağmen tam bağımsız bir Türk Devleti kurmayı başarmıştır. Zaten Millî Mücadele'nin parolasının “ Ya İstiklal Ya Ölüm!” olması onun bağımsızlık konusundaki düşüncesinin en açık bir ifadesidir. Türk milletinin tam bağımsız yaşama arzusu, millî bağımsızlık ilkesini gerekli kılmıştır. Ayrıca Türk milleti, kendi karakterine uygun olan ve tam bağımsızlığı öngören bu ilkeyi her zaman benimseyip destekleyerek ona millîlik vasfı da kazandırmıştır. Millî sınırlar içerisinde, millî egemenliğe dayalı, bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmek için her türlü fedakârlığı her an yapmaya hazır olmak Atatürk'ün tam ve millî bağımsızlık ilkesinin bir gereğidir.

Millî Birlik, Beraberlik ve Ülke Bütünlüğü Millî birlik ve beraberlik; milletçe birliği, beraberliği, bir arada yaşamayı ve bütünlüğü ifade eder. Bu ilke, aynı zamanda Türk milletini oluşturan kişilerin sevgi ve saygı duygusuyla birbirlerine bağlanmasını ve ortak amaçlara yönelik olarak varlığını devam ettirmesini amaçlar. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının temelinde millî birlik ve beraberlik vardır. Ona göre millî varlığın temeli, millî şuurda ve millî birliğe sahip olmaktır. Bu sebeple, millî birlik ve beraberlik ilkesi, devletin kuruluşu ve milletin huzur ve refah içerisinde yaşayabilmesi için Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu ilkelerden olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu düşüncesinden hareket eden bu ilke, Milliyetçilik ilkesini tamamlar. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi, bir taraftan yurt içinde huzur ve sükunu sağlayarak güven içinde yaşamayı amaçlarken, diğer taraftan da uluslararası barış ve güvenliği hedef alır. Millî Mücadele Dönemi'nden itibaren izlenen dış politikanın temelini teşkil eden “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da aynı şekilde üzerinde durulan bir dış politika prensibi olmaya devam etmiştir. Atatürk tarafından; yapıcı, tutarlı ve akılcı bir dünya düzeninin var olmasını sağlamak maksadıyla ortaya konulmuş olan bu ilke, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin barış içinde kalkınabileceği düşüncesinin bir gereğidir.

“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”, insanlığın en büyük ihtiyaçlarında birisi olan barış nizamını, bütün dünyaya getirebilecek bir ilkedir. Bu noktada, bütün insanlığın özlemini gerçekleştirmeyi amaçlar. Bilimsellik ve Akılcılık Bilimsellik, devlet ve toplum hayatında bilime yer vermek ve bilimi değerlendirmek demektir. Bilimsellik; olaylara bilimsel gözle bakmayı, gerçeği bilimsel gözle araştırmayı, hurafelere, dogmalara, peşin yargılara sapmadan akıllı hâkim kılmayı gerekli kılar. Akılcılık (Rasyonalizm) ise, insanın akıllı ile gerçekleri anlama yeteneğine denir. Akılcılık bir felsefi akım olarak, Türk inkılabının felsefi tabanını teşkil eden unsurlardan biridir. Bilimsellik ile bir arada

olması bilim ve tekniğin hızla gerçekleşmesini sağlar. Bu akıma göre, akıl her şeyin üstünde ve her şeye hâkimdir. Atatürk her zaman aklın rehberinin de bilgi ve bilim olduğunu savunarak, devlet hayatında bilim ve bilimsel doğruların hiçbir şekilde göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu noktadan hareketle her zaman, Türk milletinin de bunu göz ardı etmemesi gerektiğini düşünmüş ve bu sebeple, bilimsellik ve akılcılık ilkesini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin prensiplerinden birisi olarak ortaya koymuştur.

“Türk milletinin yürümekte olduğu gelişme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.” diyerek, devlet ve millet hayatında bilimin önemini belirtmiştir. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma Çağdaşlaşma, her konuda, çağın şartlarına göre donanımı ve medenî anlamda çağı yakalamayı ifade eder. Batılılaşma ise, bazı ilim adamları tarafından çağdaşlaşma ile aynı anlamda kullanılmakla beraber, maddi ve manevi yönden çağın şartlarına uygun olarak, insanca yaşamayı ifade eder. Türkiye’de gerçek anlamda Batılılaşma ya da modernleşme Atatürk zamanında olmuştur. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma, taassuptan uzak ve her zaman yeni gelişmelere, bilim ve teknolojiye açık olmayı ifade eder. Bu anlamda Türk milletini en ileri seviyeye ulaştırmak hedefinden hareketle, inkılapçılık ilkesini tamamlar. İnsan ve İnsanlık Sevgisi İnsan; devlet, millet ve diğer bütün değerlerin temelini oluşturur. İnsanın düşünülmediği bir sistemde, hiçbir şeyin kıymeti yoktur. Bu sebeple, Türk inkılabının en büyük özelliklerinden birisi de insana insanlık sevgisine verdiği değerde görülür. Atatürk “Biz kimsenin düşmanı değiliz, yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.” sözüyle bunu açıkça ortaya koymuştur.

ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR?

“Kemalizm” deyiimi Atatürk’ün ölümüne kadar Atatürkçülük kavramı yerine kullanılmıştır. Aslında aynı anlamda kullanılan kavramlar olmasına rağmen Atatürkçülük kelimesi Türkçe kurallara daha uygun olduğu için günümüzde daha fazla kullanılmaktadır. Atatürkçülük; akla, mantığa, gerçeğe ve bilime dayanan fikirlere doğmuştur. Bu çerçevede Atatürkçü Düşünce Sistemi’ni şu şekilde tanımlayabiliriz:

“Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılması amacı ile temel esasları yine Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata toplumun temel kurumlarına ilişkin gerçekçi fikirlere ve ilkelere Atatürkçülük denir.” Atatürkçü Düşünce Sistemi, millî bir düşünce sistemi olduğu için, Atatürkçülüğü yabancı siyasî akımlar ve ideolojilerle açıklama imkânı yoktur.

Atatürkçü Düşünce Sisteminin temel nitelikleri ise şunlardır:

- Vatan ve millet sevgisi,
- Tam bağımsızlık,
- Hâkimiyetin millete ait oluşu,
- Millî tarih ve millî dil,
- Akılcılık ve bilimsellik,
- Türk milletine inanmak ve güvenmek,
- Millî birlik ve beraberlik anlayışı,
- Ordunun, okulun ve dinin politika dışı kalması.